

Stichting Roba Pensioenfonds

Jaarverslag 2018

1 INHOUD

|          |   |           |
|----------|---|-----------|
| <b>1</b> | <b>INHOUD .....</b>   | <b>2</b>  |
| <b>2</b> | <b>KENGETALLEN EN KERNCIJFERS.....</b>  | <b>3</b>  |
| 2.1      | MEERJARENOVERZICHT VAN KENGETALLEN EN KERNCIJFERS .....                             | 3         |
| 2.2      | TOELICHTING OP DOEL EN FUNCTIE MEERJARENOVERZICHT .....                             | 4         |
| <b>3</b> | <b>BESTUURSVERSLAG.....</b>   | <b>5</b>  |
| 3.1      | PROFIEL.....  | 5         |
| 3.2      | ORGANISATIE .....   | 7         |
| 3.3      | VERSLAG VAN HET VERANTWOORDINGSORGAAN.....  | 12        |
| 3.4      | VERSLAG VAN DE VISITATIECOMMISSIE .....   | 16        |
| 3.5      | BESTUURSVERSLAG .....   | 18        |
| 3.6      | RISICOPARAGRAAF TEN AANZIEN VAN RISICOMANAGEMENTBELEID EN RISICOHOUING<br>21        |           |
| 3.7      | FINANCIËLE PARAGRAAF.....   | 26        |
| 3.8      | BELEGGINGENPARAGRAAF .....  | 31        |
| 3.9      | PENSIOENPARAGRAAF .....   | 33        |
| 3.10     | ACTUARIËLE PARAGRAAF .....  | 36        |
| 3.11     | TOEKOMSTPARAGRAAF .....   | 38        |
| <b>4</b> | <b>JAARREKENING .....</b>   | <b>40</b> |
| 4.1      | BALANS PER 31 DECEMBER 2018.....  | 40        |
| 4.2      | STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 2018 .....   | 42        |
| 4.3      | BESTEMMING VAN HET SALDO VAN BATEN EN LASTEN .....                                  | 43        |
| 4.4      | KASSTROOMOVERZICHT OVER 2018 .....  | 44        |
| 4.5      | TOELICHTING BEHORENDE TOT DE JAARREKENING 2018 .....                                | 45        |
| 4.5.1    | INLEIDING .....   | 45        |
| 4.5.2    | OVEREENSTEMMINGSVERKLARING .....  | 45        |
| 4.5.3    | GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING EN RESULTAATBEPALING .....                           | 45        |
| 4.5.4    | TOELICHTING OP DE BALANS.....   | 53        |
| 4.5.5    | NIET IN DE BALANS OPGENOMEN ACTIVA EN VERPLICHTINGEN .....                          | 60        |
| 4.5.6    | RISICOBEBEER EN DERIVATEN .....   | 60        |
| 4.5.7    | VERBONDEN PARTIJEN .....  | 67        |
| 4.5.8    | TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN .....                                   | 70        |
| 4.5.9    | BELASTINGEN .....   | 75        |
| 4.5.10   | STATUTAIRE REGELING OMTRENT DE BESTEMMING VAN HET SALDO VAN BATEN EN<br>LASTEN..... | 75        |
| 4.5.11   | GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM .....   | 76        |
| <b>5</b> | <b>OVERIGE GEGEVENS .....</b>   | <b>77</b> |
| 5.1      | STATUTAIRE BESTEMMING VAN HET SALDO VAN BATEN EN LASTEN .....                       | 77        |
| 5.2      | ACTUARIELE VERKLARING.....  | 77        |
| 5.3      | ACCOUNTANTS VERKLARING.....   | 79        |

## 2 KENGETALLEN EN KERNCIJFERS

### 2.1 Meerjarenoverzicht van kengetallen en kerncijfers

|  | 2018         | 2017         | 2016         | 2015         | 2014         |
|--|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|
| <b>Deelnemers</b>                            |              |              |              |              |              |
| Deelnemers                                   | 343          | 327          | 325          | 312          | 289          |
| Gewezen deelnemers                           | 191          | 174          | 164          | 157          | 158          |
| Pensioengerechtigden                         | <u>115</u>   | <u>109</u>   | <u>107</u>   | <u>102</u>   | <u>92</u>    |
| Totaal aantal deelnemers                     | <b>649</b>   | <b>610</b>   | <b>596</b>   | <b>571</b>   | <b>539</b>   |
| Ouderdomspensioen                            | 80           | 82           | 79           | 76           | 68           |
| Nabestaanden- en wezenpensioen               | <u>35</u>    | <u>27</u>    | <u>28</u>    | <u>26</u>    | <u>24</u>    |
| Totaal pensioengerechtigden                  | <b>115</b>   | <b>109</b>   | <b>107</b>   | <b>102</b>   | <b>92</b>    |
| <i>Bedragen in €*1.000</i>                   |              |              |              |              |              |
| <b>Pensioenuitvoering</b>                    |              |              |              |              |              |
| Feitelijke premie <sup>1</sup>               | 2.809        | 2.623        | 2.436        | 3.267        | 2.936        |
| Kostendekkende premie                        | 5.424        | 5.414        | 4.849        | 4.511        | 4.136        |
| Gedempte kostendekkende premie               | 2.809        | 2.623        | 2.436        | 3.956        | 4.305        |
| Pensioenuitvoeringskosten                    | 365          | 445          | 335          | 443          | 263          |
| Uitvoeringskosten per deelnemer <sup>2</sup> | 797          | 1.021        | 776          | 1.073        | 690          |
| <b>Uitkeringen</b>                           |              |              |              |              |              |
| Ouderdomspensioen                            | 1.671        | 1.617        | 1.536        | 1.442        | 1.326        |
| Wezenpensioen                                | 8            | 12           | 13           | 13           | -            |
| Nabestaandenpensioen <sup>3</sup>            | 430          | 374          | 365          | 397          | 347          |
| Afkopen                                      | <u>4</u>     | <u>4</u>     | <u>2</u>     | <u>-</u>     | <u>-</u>     |
| Totaal pensioenuitkeringen                   | <b>2.113</b> | <b>2.007</b> | <b>1.916</b> | <b>1.852</b> | <b>1.673</b> |
| Saldo overdracht van rechten                 | 245          | 29           | 55           | 199          | 982          |
| <b>Vermogenssituatie en solvabiliteit</b>    |              |              |              |              |              |
| Aanwezig eigen vermogen                      | 30.651       | 40.309       | 32.447       | 35.283       | 33.931       |
| Technische voorzieningen                     | 118.393      | 112.067      | 111.322      | 98.274       | 90.597       |
| Pensioenvermogen                             | 149.044      | 152.376      | 143.769      | 133.557      | 124.528      |
| Minimaal vereist eigen vermogen              | 4.973        | 4.700        | 4.629        | 4.052        | 3.725        |
| Vereist eigen vermogen                       | 29.301       | 27.333       | 28.946       | 27.066       | 18.142       |
| Vereiste dekkingsgraad <sup>4</sup>          | 124,7%       | 124,4%       | 126,0%       | 127,5%       | 124,1%       |
| Aanwezige dekkingsgraad                      | 125,9%       | 136,0%       | 129,1%       | 135,9%       | 137,5%       |
| Beleidsdekkingsgraad                         | 134,4%       | 136,4%       | 122,1%       | 135,5%       | 146,8%       |
| Reële dekkingsgraad                          | 113,2%       | 114,4%       | 103,3%       | 113,8%       | -            |

<sup>1</sup> Zie voor een toelichting op de feitelijke -, gedempte- en kostendekkende premie paragraaf 3.10.

<sup>2</sup> Het aantal deelnemers is hierbij de som van de actieve en gepensioneerde deelnemers overeenkomstig de aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. Het bedrag is in euro's.

<sup>3</sup> Tot en met 2015 inclusief wezenpensioen.

<sup>4</sup> Vanaf 2015 berekend op basis van de strategische beleggingsmix. Tot 2015 berekend op basis van de werkelijke beleggingsmix.

|  | 2018          | 2017     | 2016     | 2015         | 2014         |
|--|---------------|----------|----------|--------------|--------------|
| <b>Beleggingsportefeuille</b>  |               |          |          |              |              |
| Aandelen   | 55.934        | 63.960   | 71.741   | 62.668       | 55.000       |
| Vastgoed   | 7.223         | 7.916    | 15.437   | 14.593       | 11.508       |
| Vastrentende waarden   | 61.035        | 66.801   | 50.300   | 47.580       | 48.951       |
| Deposito's   | <u>21.506</u> | <u>-</u> | <u>-</u> | <u>2.500</u> | <u>5.000</u> |
| Totaal beleggingen   | 145.698       | 138.677  | 137.478  | 127.341      | 120.459      |
| <b>Beleggingsopbrengsten</b>   | -4.023        | 8.357    | 9.843    | 7.586        | 13.404       |
| <b>Beleggingsperformance</b>   |               |          |          |              |              |
| Beleggingsrendement  | -2,79%        | 5,71%    | 7,40%    | 5,80%        | 11,60%       |
| Beleggingsrendement afgelopen 5 jr. <sup>5</sup>                                       | 5,54%         | 7,34%    | 8,78%    | 6,60%        | 7,40%        |
| Kosten vermogensbeheer (exclusief transactiekosten) in % van gemiddeld belegd vermogen | 0,32%         | 0,23%    | 0,25%    | 0,30%        | 0,34%        |
| <b>TV actieven als % van totale TV</b>   | 59,4%         | 58,7%    | 59,5%    | 57,6%        | 55,6%        |
| <b>Toeslagen per 1 januari volgend op verslagjaar</b>                                  |               |          |          |              |              |
| Actieven <sup>6</sup>  | 1,73%         | 1,04%    | 0,00%    | 0,81%        | 1,85%        |
| Premievrijen en pensioengerechtigden <sup>7</sup>                                      | 1,73%         | 1,04%    | 0,00%    | 0,81%        | 1,29%        |

## 2.2 Toelichting op doel en functie meerjarenoverzicht

Het doel van het meerjarenoverzicht is inzicht te geven in de belangrijkste kengetallen en kerncijfers over de afgelopen vijf jaar.

De dekkingsgraad is het quotiënt van het pensioenvermogen en de voorziening pensioenverplichtingen.

De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad over de afgelopen 12 maanden. De portefeuillerendementen zijn vóór aftrek management-, custodian en overige kosten.

Alle bedragen in dit verslag zijn in EUR x 1000 tenzij anders wordt vermeld.

<sup>5</sup> Meetkundig gemiddelde.

<sup>6</sup> Dit heeft betrekking op actieve deelnemers in de middelloonregeling van KBM Master Alloys. De toeslag in 2017 is 0,00% vanwege een negatieve prijsindex.

<sup>7</sup> De toeslag in 2017 is 0,00% vanwege een negatieve prijsindex.

## 3 BESTUURSVERSLAG

### 3.1 Profiel

Stichting Roba Pensioenfonds, statutair gevestigd te IJsselstein is opgericht op 21 december 1949. De laatste statutenwijziging was per 1 januari 2015. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41178379. Het fonds is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

#### Beleid en verantwoording

Het fonds geeft uitvoering aan de pensioenreglementen zoals overeengekomen in de met Roba Holding B.V., Roba Metals B.V. en KBM Affilips B.V., respectievelijk met KBM Master Alloys B.V. overeengekomen uitvoeringsovereenkomsten. Deze uitvoering bestaat uit het beleggen van het beschikbare vermogen, het doen van uitkeringen en het informeren van belanghebbenden. Hiertoe wordt voor 649 deelnemers, gewezen deelnemers/slapers en gepensioneerden einde 2018 € 149.044 vermogen belegd.

In de uitvoeringsovereenkomsten zijn afspraken gemaakt over de beleidsruimte van het bestuur. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de uitvoering en houdt als “goed huisvader” de regie over de werkzaamheden van het fonds. Daartoe maakt het fonds gebruik van de volgende beleids- en verantwoordingscyclus:

- ✓ **Beleid:**
  - ✓ Pensioenreglementen;
  - ✓ Uitvoeringsovereenkomsten.
- ✓ **Analyse en verankering:**
  - ✓ ALM-studie;
  - ✓ ABtN.
- ✓ **Implementatie:**
  - ✓ Vermogensbeheerovereenkomsten;
  - ✓ Uitbestedingsovereenkomsten;
  - ✓ Service level agreements (SLA's).
- ✓ **Monitoren:**
  - ✓ SLA-rapportages;
  - ✓ Performance rapportages;
  - ✓ ISAE-rapporten.
- ✓ **Verantwoording:**
  - ✓ UPO, start- en stopbrieven;
  - ✓ Jaarrekening;
  - ✓ Toezichtsverslaggeving;
  - ✓ Communicatie aan deelnemers.

In de Actuariële en Beleids Technische Nota (ABtN) zijn de opzet van het fonds, de risicoanalyse en wijze van uitvoering gedocumenteerd. Onderdeel van het beleid is een noodprocedure waarin is beschreven hoe het fonds omgaat met de besluitvorming in

spoedeisende situaties. Deze noodprocedure is onderdeel van het crisisplan van het fonds dat als bijlage bij de ABtN is opgenomen.

De uitvoeringsovereenkomsten en de pensioenreglementen zijn beschikbaar op de website van het pensioenfonds ([www.robapensioenfonds.nl](http://www.robapensioenfonds.nl)).

Uitgangspunt in het handelen van ieder individueel bestuurslid en het bestuur als geheel is dat hij/het handelt in het belang van alle belanghebbenden van het fonds, rekening houdend met de korte- en langetermijneffecten van maatregelen. De overwegingen die het bestuur afweegt, worden in de notulen van de bestuursvergaderingen vastgelegd.

In dit bestuursverslag worden de overwegingen bij de belangrijkste besluiten in 2018 toegelicht. Het bestuur weegt in zijn besluitvorming de aanbevelingen van de visitatiecommissie mee en gaat een dialoog aan met het verantwoordingsorgaan bij het afleggen van verantwoording.

### 3.2 Organisatie

#### Bestuur

De samenstelling van het bestuur per 31 december 2018 is als volgt:

| Naam             | Geboorte<br>Jaar | Functie        | Vertegenwoordiging   | Lid<br>sinds | Einde<br>zittings<br>duur |
|------------------|------------------|----------------|----------------------|--------------|---------------------------|
| G.A.W.M. de Roij | 1958             | Voorzitter     | Werkgever            | 1994         | n.v.t.                    |
| P.S. Cohn        | 1962             | Vicevoorzitter | Werkgever            | 2001         | n.v.t.                    |
| R.T. van Unen    | 1983             | Lid            | Werkgever            | 2018         | n.v.t.                    |
| P.C. van Wiggen  | 1959             | Lid            | Werknemer            | 1998         | 2020                      |
| Mevr H. Spek     | 1977             | Lid            | Werknemer            | 2014         | 2024                      |
| Vacature         |                  | Lid            | Pensioengerechtigden |              |                           |

Het bestuur van het fonds bestaat uit zes leden en is ingericht op basis van het paritaire model. Drie leden zijn voorgedragen door de directie van Roba Holding B.V., twee leden zijn voorgedragen door de deelnemers en één lid is voorgedragen door de pensioengerechtigden. Iedere twee jaar treedt of treden een of meer van de bestuursleden, die voorgedragen zijn door de werknemers of pensioengerechtigden, volgens een door het bestuur vastgesteld rooster af. Aftredende bestuursleden kunnen direct worden herkozen.

Benoeming vindt pas plaats nadat toetsing van het voorgedragen bestuurslid door DNB heeft plaatsgevonden en een verklaring van geen bezwaar is ontvangen.

Het bestuur laat zich ter zijde staan door een externe actuaire, een externe accountant, een visitatiecommissie en een verantwoordingsorgaan. Het fonds heeft geen personeel in dienst. De uitbestede werkzaamheden betreffen de pensioenadministratie en het vermogensbeheer.

Uitgangspunt is dat het bestuur, conform de eisen van de Pensioenwet, verantwoordelijk is en blijft voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken. Het bestuur heeft uitsluitend bevoegdheden conform de statuten en reglementen van het fonds, in overeenstemming met de vastlegging in de ABtN.

Het bestuur vertegenwoordigt het fonds en draagt de (eind)verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregelingen en het daartoe behorende pensioen- en beleggingsbeleid. Het bestuur vergadert minimaal twee keer per jaar. Besluitvorming vereist een volstrekte meerderheid van stemmen.

#### Dagelijks bestuur

Het dagelijks bestuur van het fonds wordt gevormd door de voorzitter en twee leden. Het dagelijks bestuur heeft uitsluitend bevoegdheden conform de statuten en reglementen van het fonds, alsmede overeenkomstig de vastlegging in de ABtN.

### Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan is bevoegd om jaarlijks een algemeen oordeel te geven over het handelen van het bestuur in algemene zin, het door het bestuur uitgevoerde beleid, de beleidskeuzes voor de toekomst en over de naleving van de Code Pensioenfonds. Daarbij gaat het vooral om de vraag of het bestuur bij haar beleid op een evenwichtige manier heeft rekening gehouden met de belangen van alle belanghebbenden. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan het recht om, in een aantal in de wet genoemde zaken, advies aan het bestuur uit te brengen. Het verantwoordingsorgaan doet verslag van zijn bevindingen in paragraaf 3.3 van dit jaarverslag.

Het verantwoordingsorgaan is per 31 december 2018 als volgt samengesteld:

| Naam                   | Geboorte jaar | Namens               | Lid sinds | Einde zittings duur |
|------------------------|---------------|----------------------|-----------|---------------------|
| B. Werrie              | 1965          | Werkgever            | 2010      | n.v.t.              |
| R. Nouwen (Voorzitter) | 1961          | Werknemers           | 2011      | 2020                |
| I. Sapir (Secretaris)  | 1953          | Pensioengerechtigden | 2018      | 2020                |

### Intern toezicht

Het interne toezicht wordt uitgevoerd door de visitatiecommissie die eens per jaar een visitatie uitvoert. De visitatiecommissie heeft als taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Het is belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De visitatiecommissie betreft in zijn toezicht ook de naleving door het fonds van de Code Pensioenfonds.

De visitatiecommissie doet verslag van zijn bevindingen in paragraaf 3.4 van dit jaarverslag. De visitatiecommissie bestaat per 31 december 2018 uit de volgende drie onafhankelijke leden:

| Naam             |
|------------------|
| D. de Best       |
| A. van den Brink |
| J. Lindeman      |

### Uitvoering, uitbesteding en adviseurs

De administratieve uitvoering van de pensioenregeling is uitbesteed aan Appel Pensioenuitvoering B.V.

Met Appel Pensioenuitvoering B.V. is een service level agreement gesloten. De werkzaamheden betreffen met name de pensioenadministratie en de daaraan gerelateerde werkzaamheden, alsmede het verzorgen van interne en externe (financiële) rapportages en bestuursondersteuning.



Het vermogensbeheer is met ingang van 1 juli 2018 uitbesteed aan Kempen Capital Management N.V. De afspraken tussen het pensioenfonds en de fiduciair manager zijn vastgelegd in een raamovereenkomst.

Met de uitvoerder en de fiduciair manager zijn concrete afspraken rondom vergoedingen gemaakt. In paragraaf 3.7 zijn de kosten van uitbesteding nader toegelicht.

Het bestuur voert periodiek overleg met de uitvoerder en de fiduciair manager over de kwaliteit van de uitvoering. Beide organisaties verstrekken jaarlijks een interne beheersingsrapportage (ISAE 3000/3402) die door het bestuur wordt geanalyseerd en met de organisatie wordt besproken.

### **Beleggingscommissie**

Het bestuur heeft een beleggingscommissie ingesteld. Deze commissie heeft een beleidsvoorbereidende rol bij de vaststelling en invulling van het strategisch beleggingsbeleid. Ook is de beleggingscommissies binnen de restricties van het beleggingsplan verantwoordelijk voor de uitvoering en het toetsen en evalueren van het gevoerde en te voeren beleid van de vermogensbeheerder.

De commissie is samengesteld uit twee bestuursleden en een externe deskundige. De samenstelling van de beleggingscommissie zorgt ervoor dat de beleggingsontwikkelingen goed kunnen worden geanalyseerd en de uitvoering door de vermogensbeheerdes kritisch kan worden gezien.

De beleggingscommissie bestaat ultimo boekjaar uit de volgende leden:

| <b>Naam</b>                                    |
|--|
| P. Molenaar (voorzitter en externe deskundige) |
| P.S. Cohn                                      |
| G.A.W.M. de Roij                               |

### **GRC Commissie**

Ten behoeve van het risicomanagement heeft het bestuur een Governance & Risk commissie ingesteld. Deze commissie adviseert het bestuur o.a. over de uitvoering van integraal risicomanagement beleid en monitort de strategische en operationele risico's.

De GRC commissie bestaat ultimo boekjaar uit de volgende leden:

| <b>Naam</b>                                    |
|--|
| R. Dijkstra (voorzitter en externe deskundige) |
| P.C. van Wiggen                                |
| R.T. van Unen                                  |

### **Communicatiecommissie**

De communicatiecommissie heeft als taak om het bestuur te adviseren over voorstellen voor de communicatie aan deelnemers. Dit betreft onder meer de 'vertaling' van het pensioenreglement, het Uniform pensioenoverzicht (UPO), de website en de nieuwsbrieven.

De communicatiecommissie bestaat ultimo boekjaar uit de volgende leden:

| <b>Naam</b>   |
|---|
| Mevr. H. Spek   |
| Vacature – momenteel ingevuld door aspirant bestuurslid |

### **Compliance officer**

De functie van compliance officer wordt uitgevoerd door het Nederlands Compliance Instituut B.V. De door het Nederlands Compliance Instituut B.V. uit te voeren werkzaamheden zijn beschreven in de Overeenkomst Compliance Support.

### **Externe ondersteuning en controle**

Voor de actuariële advieswerkzaamheden maakt het bestuur gebruik van de diensten van het adviesbureau Sprenkels & Verschuren.

Als certificerend actuaire is de heer Heesterbeek van Triple A aangesteld. De externe accountant van het fonds is de heer Van Oostenbrugge van KPMG.

### **Invulling van de sleutelfuncties (IORP II)**

In januari 2019 treden de wijzigingen in de Pensioenwet uit hoofde van de Europese Richtlijn IORP II in werking. Het doel van IORP II is het bevorderen van de verdere harmonisatie van pensioenen in de Europese Unie. De Richtlijn bevat nadere regels rondom grensoverschrijdende collectieve waardeoverdrachten, governance, risicobeheer, beloningsbeleid en informatieverstrekking aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Ook bevat de Richtlijn regels ten aanzien van het toezicht op pensioenuitvoerders. Een nieuwe verplichting is dat er elke drie jaar een eigen-risicobeoordeling (ERB) dient te worden uitgevoerd en ingediend bij DNB.

Voor het fonds heeft IORP II de grootste impact op de governance. Een belangrijk onderdeel hiervan betreft de inrichting van de zogenoemde sleutelfuncties. Dit betreft de risicobeheerfunctie, de actuariële functie en de interne auditfunctie. IORP II maakt een onderscheid tussen de houder van een sleutelfunctie en de personele invulling van de daadwerkelijke uitvoering van de sleutelfunctie, waarbij de houder de eindverantwoordelijkheid blijft houden.

Het fonds heeft de sleutelfuncties, op basis van het 'three lines of defence model' als volgt ingericht.

| <b>Sleutelfunctie</b> | <b>Houder sleutelfunctie</b> | <b>Operationele invulling</b> |
|-----------------------|------------------------------|-------------------------------|
| Risicobeheer functie  | R.T. van Unen                | Nader te bepalen              |
| Actuariële functie    | Triple A                     | Triple A                      |
| Interne audit functie | G.A.W.M. de Roij             | Nader te bepalen              |

### 3.3 Verslag van het verantwoordingsorgaan

In het kader van de Pensioenwet en de Code Pensioenfondsen geeft het verantwoordingsorgaan (VO) een algemeen oordeel over het handelen gedurende 2018 van het bestuur van Stichting Roba Pensioenfonds, het gevoerde beleid, de beleidskeuzes die betrekking hebben op de toekomst en de naleving van de Code. Het uitgangspunt hierbij is de vraag of het bestuur bij de genomen besluiten op een evenwichtige wijze met de belangen van alle belanghebbenden rekening heeft gehouden.

Het VO heeft het recht om advies uit te brengen over de vorm en inrichting van het interne toezicht, de interne klachtenprocedure en het communicatiebeleid

Het VO bestaat uit 3 leden, een vertegenwoordiger van de werkgever, een vertegenwoordiger van de deelnemers en een vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden. Helaas is de heer Ben Werrie (vertegenwoordiger van de werkgever) begin 2019 ziek geworden en is hij nog onvoldoende hersteld om zijn werkzaamheden als lid van het VO te hervatten.

#### Algemene opmerkingen

Het jaar 2018 stond in het teken van consolidatie. Naar aanleiding van het on site onderzoek van DNB in 2016 is een plan van aanpak gemaakt waarvan de uitvoering in 2018 is voltooid.

Het VO is in 2018 4 maal bijeen geweest, waarvan 1 maal met het bestuur. Ook de bevindingen van de visitatiecommissie, de certificerend actuaris en de accountant waren onderwerp van gesprek. Hiervoor had het VO de gelegenheid om vooraf separaat met de accountant en de certificerend actuaris te overleggen.

Helaas heeft door diverse omstandigheden een aanvullend gesprek met het (dagelijks) bestuur van het fonds niet meer plaats kunnen vinden in 2018.

Tevens was het jaar 2018 een jaar met veel veranderingen. Het pensioenfonds verloor 2 bestuursleden: de heer Dick van Doorn met wie het VO regelmatig contact had en op wiens expertise het VO steeds een beroep mocht doen, overleed onverwachts en de heer Maarten Mannee heeft zijn functie als bestuurslid beëindigd vanwege zijn vertrek bij Roba. Ook met hem heeft het VO de afgelopen jaren prettig samengewerkt. Het VO is beide heren veel dank verschuldigd.

Het VO heeft in 2018 haar kennis vergroot door opleiding en deelname aan workshops. Het VO heeft de opleiding oordeelsvorming gevolgd bij opleidingsinstituut Swalef en op uitnodiging van het bestuur heeft het VO deelgenomen aan de in house workshops vermogensbeheer en integriteit. Het VO heeft deze opleidingen positief ervaren en zal ook in 2019 voortgaan met het verdiepen van haar kennis.

#### Opmerkingen naar aanleiding van de aanbevelingen vorig jaar

##### *Evaluatie van de naleving van de normen Code Pensioenfondsen*

Het bestuur heeft naar aanleiding van de nieuwe Code Pensioenfondsen, die in 2018 van kracht is geworden, alle normen opnieuw beoordeeld. In het jaarverslag worden de afwijkingen specifiek benoemd.

*Het maandelijks opstellen van een historisch overzicht van de gerealiseerde kerncijfers in relatie tot afgesproken parameters c.q. bandbreedtes*

In de periodieke rapportages van Kempen worden door middel van een dashboard overzichten en grafieken van het verloop over een langere periode getoond, aan de hand waarvan in een oogopslag te zien is hoe het fonds ervoor staat.

*Meer tijdige en gestructureerde informatieverstrekking naar het VO*

Deze bevinding is begin 2019 geadresseerd en met het bestuur zijn afspraken gemaakt ten aanzien van de informatieverstrekking aan het VO, welke afspraken inmiddels zijn gerealiseerd .

## **Bevindingen**

Het VO focust vooral op de door het bestuur genomen besluiten en de daarbij gehanteerde argumenten. Daarnaast is het oordeel van het VO gebaseerd op het verstrekte (concept) jaarverslag, alsmede de rapportages van onder andere de externe accountant, de certificerend actuaris en de visitatiecommissie.

De volgende besluiten zijn genomen ten aanzien van het gevoerde beleid:

### *Vermogensbeheer*

Het bestuur heeft na een uitgebreid en zorgvuldig selectieproces besloten tot uitbesteding van het vermogensbeheer aan Kempen en tot toevoeging van een externe deskundige aan de beleggingscommissie. Met het oog op de hiermee verband houdende wijzigingen in de beleggingsportefeuille is besloten om vooralsnog het beleggingsplan 2017 te continueren en dit als basis voor de transitie te gebruiken. De transitie is inmiddels voltooid; zowel de actuaris als de accountant hebben het transitieproces beoordeeld en goed bevonden.

### *Premiebeleid*

Het bestuur heeft in 2016 besloten, na positief advies van het VO, om de premie voor een periode van 5 jaar vast te stellen op basis van een verwacht rendement van 90% van de maximale parameters. In 2018 is conform het destijds genomen besluit de kostendempende premie berekend.

De aangepaste strategische mix voor 2018 zal ook voor de berekening van de definitieve premie 2019 worden gehanteerd, zodat de berekening consistent is.

### *Indexatiebeleid*

Het bestuur heeft besloten de pensioenen per 1 januari 2019 te indexeren conform de mutatie in de afgeleide Consumentenprijsindex. Dit jaar komt de indexatie uit op 1,73%. De adviserend actuaris heeft het toeslagpercentage beoordeeld en op basis van de beleidsdekkingsgraad per ultimo 2018 geconcludeerd dat volledige en toekomstbestendige indexatie mogelijk is.

### *Verhoging van de pensioenleeftijd*

Per 1 januari 2018 werd de fiscale pensioenrichtleeftijd verhoogd van 67 naar 68 jaar.

Het bestuur heeft daarop besloten om de pensioenleeftijd in de eindloon- en middelloonregelingen te verhogen van 67 naar 68 jaar en het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen ongewijzigd te laten. De fondsdocumenten zijn dienovereenkomstig aangepast.

#### *AVG*

Het bestuur heeft voldaan aan de regels omtrent de privacy en waarborgen getroffen met betrekking tot de bescherming van persoonsgegevens. Er is een functionaris gegevensbescherming aangesteld en met de betreffende uitbestedingspartijen zijn verwerkersovereenkomsten gesloten. Ook heeft het bestuur een awareness training gevolgd.

#### *IORP II*

In het kader van IORP II dienen onder andere stappen te worden ondernomen met betrekking tot het ESG beleid. Het bestuur heeft besloten dit beleid in 2019 te realiseren en zal tevens de vereiste sleutelfuncties inrichten.

### **Conclusie en aanbevelingen**

Het VO is zich ervan bewust dat de steeds veranderende wet- en regelgeving extra druk legt op het bestuur en op de uitbestedingspartijen, maar heeft er vertrouwen in dat het bestuur adequaat zal kunnen blijven inspelen op eventuele veranderingen. De door het bestuur genomen maatregelen om de werkbelasting van het bestuur te verminderen – het uitbesteden van het beleggingsbeleid, het aanstellen van aspirant bestuursleden en het benoemen van externe deskundigen- hebben hun vruchten afgeworpen: ondanks het plotseling wegvallen van 2 ervaren bestuursleden is het bestuur erin geslaagd haar doelstelling, het zelfstandig voortbestaan van Stichting Roba Pensioenfonds, te verwezenlijken.

Het VO is door het bestuur in de gelegenheid gesteld om met het bestuur te discussiëren over verschillende onderwerpen. In de discussie heeft het VO het bestuur erop gewezen dat het VO niet altijd tijdig in de gelegenheid is gesteld advies uit te brengen. Tezamen met de conclusies van de visitatiecommissie, de certificerend actuaire en de accountant komt het VO tot het oordeel dat het bestuur overeenkomstig de missie, visie en strategie van het fonds en met inachtneming van alle bij het fonds betrokken belangen op een verantwoorde wijze invulling gegeven heeft aan het door haar gevoerde beleid.

Het VO beveelt het volgende aan:

- ✓ Uit de bestuursverslagen en uit de gesprekken met het bestuur komt het beeld naar voren dat evenwichtige belangenafweging in voldoende mate aandacht heeft. Conclusies en risicoafwegingen dienen echter in de bestuursverslagen uitgebreider te worden vermeld. In het kader hiervan beveelt het VO aan om de voorleggers te koppelen aan de cumulatieve besluitenlijst
- ✓ Voordat besluiten worden genomen dient het bestuur te beoordelen of het VO, conform het reglement Verantwoordingsorgaan, het recht op advies heeft.

- ✓ De ESG (Environmental, Social and Governance) criteria worden een steeds belangrijker thema zowel binnen de IORP II regelgeving als voor de toezichthouder. In het bestuur dienen de uitgangspunten voor het ESG beleid te worden bepaald. Het VO wordt graag in de gelegenheid gesteld een bijdrage te leveren aan de discussie en de vaststelling van het beleid in dezen.

Het VO dankt het bestuur voor de open discussie in het verslagjaar.

IJsselstein, 5 juni 2019

|            |            |
|------------|------------|
| Ron Nouwen | Voorzitter |
| Inês Sapir | Secretaris |

### **Reactie van het bestuur**

Het bestuur heeft kennis genomen van het oordeel en de aanbevelingen van het verantwoordingsorgaan en gaat met de aanbevelingen aan de slag en zal dit tijdig terugkoppelen naar het VO.

Het bestuur bedankt het VO voor haar werkzaamheden en de constructieve samenwerking in 2018

### **3.4 Verslag van de visitatiecommissie**

Het pensioenfonds heeft voor het interne toezicht een visitatiecommissie geïnstalleerd. Het intern toezicht wordt uitgeoefend door een visitatiecommissie (VC), bestaande uit drie onafhankelijke personen. De VC heeft op grond van de pensioenwet tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De VC is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever en in het bestuursverslag.

#### **Bevindingen en aanbevelingen van de visitatiecommissie**

In 2016 heeft er een “on-site” onderzoek beleggingsbeleid door DNB plaatsgevonden. DNB stelde een aantal belangrijke tekortkomingen vast en meende dat er een professionaliseringslag nodig was wilde het fonds zelfstandig blijven voortbestaan.

Vervolgens heeft DNB in 2018 een themaonderzoek ‘SIRA in de praktijk’ uitgevoerd. Naar aanleiding van beide onderzoeken heeft het bestuur veel werk verzet; er is naar aanleiding van het “on-site” onderzoek uitvoering gegeven aan het opgestelde plan van aanpak, de geconstateerde onvolkomenheden uit het SIRA onderzoek zijn aangepakt, de fondsorganen zijn opnieuw gestructureerd en versterkt met externe deskundigheid.

De VC heeft geconstateerd dat het bestuur in de afgelopen jaren belangrijke stappen heeft gezet in het verder professionaliseren van het fonds en dat het daarmee aantoonde dat het serieus is in haar streven het fonds zelfstandig te laten voortbestaan.

Het vorige visitatieonderzoek betrof de periode 2017. In het rapport werd een aantal aanbevelingen gedaan. Een belangrijk deel van de gedane aanbevelingen is inmiddels opgevolgd.

Het huidige visitatieonderzoek heeft betrekking op de periode 2018. De VC doet een aantal aanbevelingen op het gebied van Governance, Communicatie, Riskmanagement en Vermogensbeheer.

Dankzij de goede financiële positie is het fonds in staat een uitstekende pensioenregeling voor haar (ex) deelnemers en gepensioneerden uit te voeren.

De visitatiecommissie heeft voor haar werkzaamheden volledige medewerking van het bestuur gekregen en heeft (voor zover bestaand) alle gevraagde documenten ontvangen. De visitatiecommissie dankt het bestuur voor de constructieve samenwerking, de getoonde openheid en het in de commissie gestelde vertrouwen.



De visitatiecommissie  
21 mei 2019

Dick de Best  
Jan Lindeman  
Aart van den Brink

**Reactie van het bestuur**

Het bestuur heeft kennis genomen van de bevindingen en aanbevelingen van de visitatiecommissie. Het bestuur bedankt de visitatiecommissie voor haar werkzaamheden. De aanbevelingen zullen door het bestuur worden geëvalueerd en daar waar van toepassing ook worden geïmplementeerd

Het bestuur zal gemotiveerd toelichten indien zij een andere zienswijze heeft

.

### 3.5 Bestuursverslag

Het bestuur van het pensioenfonds heeft in 2018 10 maal vergaderd. Naast de reguliere beleidscyclus stonden o.a. de volgende onderwerpen op de agenda:

- ✓ Gewijzigde pensioenreglementen per 1-1-2018
- ✓ Selectie fiduciair manager en sluiten van overeenkomst
- ✓ Update en implementatie van het IRM handboek
- ✓ Wijzigingen in het bestuur
- ✓ In werking treding Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)
- ✓ DNB Thema onderzoek SIRA in de praktijk (corruptie en belangenverstrengeling)
- ✓ Voorbereiding op nieuwe IORP II regelgeving

In het kader van de reguliere beleidscyclus heeft het bestuur onder meer vergaderd over de jaarrekening, de evaluatie van de uitbesteding aan derden, de SIRA en de uitkomsten van de risicoanalyses ten aanzien van financiële en niet-financiële risico's.

#### **Gewijzigde pensioenreglementen per 1-1-2018**

Per 1 januari 2018 werd de fiscale pensioenrichtleeftijd verhoogd van 67 naar 68 jaar. Het bestuur heeft daarop besloten om de pensioenleeftijd in de eindloon- en middelloonregelingen te verhogen van 67 naar 68 jaar en het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen ongewijzigd te laten. De pensioenreglementen zijn overeenkomstig deze besluiten aangepast.

#### **Keuze voor fiduciair manager en opstellen overeenkomst**

In 2017 heeft het bestuur besloten om de uitvoering van het vermogensbeheer uit te besteden aan een fiduciair manager. Het selectietraject is in 2017 opgestart en begin 2018 afgerond. In het eerste half jaar van 2018 zijn een raamovereenkomst, beleggingsplan en – richtlijnen en een transitieplan met de geselecteerde fiduciair manager overeengekomen. De transitie van de beleggingsportefeuille heeft in juli 2018 overeenkomstig het transitieplan plaatsgevonden.

#### **Update en implementatie van het IRM handboek**

Het bestuur heeft in 2017 een algemeen raamwerk van Integraal Risicomanagement van de financiële en niet-financiële risico's opgesteld.

Dit geheel van beschrijving van de strategische en operationele risico's met de daarvoor getroffen beheersmaatregelen is nader uitgewerkt in een Handboek Risicomanagement dat in 2018 verder is uitgewerkt en geïmplementeerd.

#### **Wijzigingen in het bestuur**

Het bestuur kreeg in 2018 te maken met 2 onverwachte wijzigingen in het bestuur.

Op 8 augustus 2018 is Dick van Doorn overleden. Dick maakte sinds 2014 deel uit van het bestuur en was daarvoor vele jaren adviseur van het fonds. Met zijn vakkundigheid en toewijding heeft hij een grote bijdrage geleverd aan het fonds waarvoor het bestuur hem veel dank is verschuldigd.

Als gevolg van het vertrek van Maarten Mannee bij de Roba Groep heeft Maarten ook zijn functie als lid van het bestuur beëindigd. Maarten was sinds 2000 lid van het bestuur namens de werkgever. Het bestuur is hem zeer erkentelijk voor zijn actieve bijdrage.

Inmiddels is 1 vacature ingevuld door een aspirant lid. Een ander aspirant lid wordt momenteel opgeleid om de tweede vacature te kunnen vervullen.

### **Indexatie van de pensioenen per 1 januari 2019**

De toeslagverlening wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld en is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds.

Het bestuur heeft besloten om de opgebouwde en ingegane pensioenen per 1 januari 2019 met 1,73% te verhogen.

### **Uitbesteding**

Het bestuur heeft in 2018 overleg gevoerd met de uitvoeringsorganisatie Appel Pensioenuitvoering B.V. en adviserend actuaris Sprenkels en Verschuren over de dienstlevering overeenkomstig de service level agreement.

### **Naleving wet- en regelgeving en communicatie met de toezichthouder**

*In werking treding Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)*

Per 25 mei 2018 is de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) van toepassing. Dat betekent dat er vanaf die datum dezelfde privacywetgeving geldt in de hele Europese Unie (EU). Onder de AVG geldt dat het pensioenfonds is aangemerkt als 'verwerkingsverantwoordelijke' van persoonsgegevens. Het fonds dient, als 'eigenaar' van de persoonsgegevens, expliciet te kunnen aantonen dat het voldoet aan de eisen vanuit de AVG.

Om de naleving van de AVG te waarborgen en dit aantoonbaar te maken heeft het fonds de volgende activiteiten en beheersmaatregelen ingericht:

- Het aanwijzen van een verantwoordelijke voor de AVG;
- Afsluiten van verwerkersovereenkomsten met gegevensverwerkers;
- Houden van een awareness sessie voor het bestuur.

*DNB Thema onderzoek SIRA in de praktijk (corruptie en belangenverstrengeling)*

DNB heeft in 2018 het Thema onderzoek SIRA in de praktijk uitgevoerd. Dit onderzoek was gericht op de beoordeling van de identificatie en beheersing van het risico op belangenverstrengeling en corruptie. DNB heeft zijn bevindingen en uit te voeren vervolgacties aan het bestuur kenbaar gemaakt. Het bestuur heeft als reactie hierop een plan van aanpak opgesteld en de actiepunten die hieruit voortkwamen in 2018 geadresseerd.

### *Overig*

De compliance officer heeft in 2018 aan het bestuur zijn bevindingen over 2017 gerapporteerd.

De gedragscode voor het fonds is in 2018 opnieuw vastgesteld. De bestuursleden en overige verbonden personen hebben verklaard de gedragscode in 2018 te hebben nageleefd.

Over het verslagjaar 2018 heeft het fonds geen melding gemaakt van datalekken bij de Autoriteit Persoonsgegevens.

Het bestuur is niet bekend met overtredingen van wet- en regelgeving door het fonds.

Aan het pensioenfonds zijn in 2018 door DNB geen dwangsommen of boetes opgelegd.

### Code pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen (hierna: de Code) heeft tot doel het functioneren van de besturen van pensioen te verbeteren en inzichtelijker te maken. Hiertoe zijn door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid normen voor 'goed pensioenfondsbestuur' geformuleerd. In oktober 2018 is een herziene Code gepubliceerd. In de herziene versie van de Code zijn de normen gegroepeerd aan de hand van acht thema's.

De Code is gebaseerd op het 'pas toe of leg uit'-beginsel. Bepalend voor de werking van de Code is hoe de pensioenfondsen met de intenties van de Code omgaan – niet de mate waarin ze die naar de letter naleven. Dat betekent dus dat er ruimte is om af te wijken van de normen, mits dit weloverwogen gebeurt. Nieuw is dat het intern toezicht wordt gevraagd om in zijn rapportage te rapporteren over de naleving van de Code. De rapportage van het intern toezicht is opgenomen in hoofdstuk 3.4.

Het bestuur inventariseert jaarlijks of voldaan wordt aan de normen van de Code. Het fonds past de normen van de Code vrijwel volledig toe. Voor zover het fonds afwijkt van de normen van de Code wordt dit hierna per norm toegelicht.

| Nr. | Beknopte omschrijving   | Reden van niet-naleving  |
|-----|---|--|
| 28  | Het bestuur betreft één keer in de drie jaar een derde partij bij de evaluatie van het functioneren van het bestuur.  | Het bestuur doet alleen een interne beoordeling omdat de directe wijze van onderlinge communicatie een helder beeld geeft van ieders functioneren.   |
| 31  | De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit vastgelegd in beleid. | Het fonds heeft aandacht voor deze norm bij het voordragen van (aspirant) bestuursleden. Deze normen zijn niet vastgelegd in beleid.   |
| 34  | De zittingsduur van een bestuurslid is maximaal vier jaar en kunnen maximal twee keer worden herbenoemd.  | Het bestuur vindt, voor de waarborging van kwaliteit en kennis in het bestuur, een langere termijn gewenst. Daarbij is de mogelijkheid voor het vinden van nieuwe geschikte leden binnen de organisatie beperkt. |

|    |   |  |
|----|---|--|
| 33 | In het bestuur en verantwoordingsorgaan zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar. | Het bestuur vindt, voor de waarborging van kwaliteit en kennis in het bestuur en VO, de beschikbaarheid van deskundige kandidaten van groter belang. |
|----|---|--|

### **Deskundigheidsbevordering en bestuurlijke effectiviteit**

Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Het bestuur toetst de geschiktheid van de bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap. Hiertoe is per bestuursfunctie een profielschets opgesteld. Het programma voor permanente educatie van bestuursleden waarborgt dat de geschiktheid van bestuursleden op peil blijft en waar nodig wordt verbreed of ontwikkeld.

In het afgelopen jaar is onder meer aandacht besteed aan de deskundigheidsbevordering van het bestuur door het gezamenlijk volgen van diverse opleidingen op het gebied van vermogensbeheer, bescherming van persoonsgegevens, Integriteit en belangenverstrengeling.

De deskundigheid wordt jaarlijks getoetst (zelfevaluatie) voor individuele bestuursleden en het bestuur als geheel. De uitkomsten zijn vastgelegd in de deskundigheidsmatrix. Op basis van de toegewezen aandachtsgebieden wordt jaarlijks bepaald welke acties moeten worden ondernomen om de vereiste deskundigheid te halen respectievelijk te behouden. Het niveau van de toetsing ligt vast in de eindtermen.

### **Klachten, geschillen en onregelmatigheden**

Klachten, geschillen en onregelmatigheden kunnen door belanghebbenden worden gemeld bij het bestuur. De klachtenregeling is opvraagbaar bij het dagelijks bestuur.

In 2018 heeft het fonds geen klachten ontvangen.

Onregelmatigheden die binnen het fonds, zijn organen of bij de partijen aan wie taken zijn uitbesteed worden gesignaleerd kunnen, op grond van de klokkenluidersregeling van het fonds, bij de voorzitter of vice-voorzitter worden gemeld.

## **3.6 Risicoparaagraaf ten aanzien van risicomanagementbeleid en risicohouding**

### **3.6.1 Risicomanagementbeleid**

Het bestuur heeft zijn risicomanagementbeleid verwoord in de ABtN en Handboek Risicomanagementbeleid. Onderstaand is een nadere toelichting gegeven op de voornaamste risico's die door het bestuur zijn onderkend, alsmede het beleid van het bestuur voor het beheersen van de risico's.

#### **1) Beleggingsrisico's**

##### *Renterisico*

Het renterisico is het risico dat de financiële positie van het pensioenfonds vermindert als

gevolg van de waardering van de pensioenverplichtingen op basis van markttrente. Het strategisch doel is om 25% van het renterisico af te dekken. Dit wordt gerealiseerd middels de beleggingen in de vastrentende waarden. Indien nodig kan het fonds ook gebruik maken van derivaten om het renterisico af te dekken. Het bestuur is zich bewust van het feit dat gebruik van bedrijfsobligaties en in mindere mate staatsobligaties ten behoeve van de renteafdekking leidt tot spreadrisico's.

#### *Concentratierisico*

Het concentratierisico is het risico dat verbonden is door relatief veel in één partij te beleggen. In de matchingportefeuille is concentratierisico van belang als gevolg van het gebruik van staatsobligaties van een zeer beperkt aantal Europese kernlanden. Daarom worden hoge eisen gesteld aan de kwaliteit van staatsobligaties. Het risico wordt beperkt door spreiding aan te brengen in de instrumenten die gebruikt worden in de matchingportefeuille.

In de rendementsportefeuille is in beperkte mate sprake van concentratierisico door een brede spreiding over beleggingscategorïen. De beleggingscategorïen worden vooral ingevuld met beleggingsfondsen of –pools. Deze beleggen vervolgens weer in een groot aantal individuele instrumenten. Het bestuur controleert de mate van spreiding door periodiek op look through basis de sector- en landenallocatie en tien grootste posities van aandelen en vastrentende waarden te analyseren.

#### *Marktrisico*

Het bestuur is zich bewust dat het voor het realiseren van de indexatieambitie nodig is om beleggingsrisico's in de portefeuille op te nemen. Met name via de zakelijke waarden in de rendementsportefeuille wordt gestreefd naar het behalen van een additioneel rendement. Hierdoor wordt marktrisico in de portefeuille geïntroduceerd. Dit risico wordt beperkt door grenzen te stellen aan het risicobudget op totaalniveau en per beleggingscategorie binnen de rendementsportefeuille bandbreedtes te benoemen. Daarbij wordt in belangrijke mate spreiding toegepast om specifieke risico's in de portefeuille te beperken.

#### *Kredietrisico*

Het kredietrisico is het risico dat een tegenpartij, contractuele of andere overeengekomen verplichtingen niet nakomt.

Dit risico is voor het fonds beperkt doordat geen directe derivatenposities worden aangehouden en er ook geen directe security lending activiteiten worden verricht door het fonds. Ook indirect, binnen aangehouden beleggingsfondsen zal er in beperkte mate sprake zijn van tegenpartijrisico doordat ook binnen beleggingsfondsen derivatenposities en security lending slechts zeer gelimiteerd worden toegepast.

#### *Valutarisico*

Het valutarisico is het risico dat de waarde van de beleggingen beïnvloed wordt door wisselkoersschommelingen. Vanwege het mondiale karakter van de beleggingen in de rendementsportefeuille wordt een substantieel gedeelte van de portefeuille belegd buiten de euro-zone. Hiermee ontstaat een valutarisico. Het bestuur heeft besloten om deze valutarisico's niet af te dekken in de portefeuille.

## **2) Verzekeringstechnische risico's**

Het risico dat uitkeringen (nu dan wel in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten, als gevolg van onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen. Om deze risico's te beperken hanteert het pensioenfonds prudente grondslagen inzake toekomstige verwachtingen van overlijden, arbeidsongeschiktheid en levensverwachting. Het vroegoverlijdensrisico van het nabestaanden- en wezenpensioen is door middel van risicokapitalen herverzekerd bij Elips Life.

## **3) Solvabiliteitsrisico**

Dit risico betreft de ontwikkeling van de verhouding van het vermogen van het pensioenfonds ten opzichte van de pensioenverplichtingen van het fonds. Dit risico wordt uitgedrukt in de dekkingsgraad van het pensioenfonds. Het solvabiliteitsrisico wordt beïnvloed door meerdere beleidsinstrumenten, met name door het beleggingsbeleid, het beleid inzake renteafdekking, het indexatiebeleid en premiebeleid.

## **4) Liquiditeitsrisico**

Het liquiditeitsrisico is het risico dat het pensioenfonds te maken heeft met een liquiditeitstekort. In het pensioenfonds is de som van de ontvangen premies en directe beleggingsopbrengsten hoger dan de som van de betaalde pensioenuitkeringen en uitvoeringskosten. Bovendien belegt het fonds in zeer liquide markten. Uit analyse van het beleid 2018 blijkt dat 95% van de beleggingen binnen een maand verkocht kan worden (onder normale marktomstandigheden dagelijks). Daardoor wordt het liquiditeitsrisico beperkt van omvang gezien.

## **5) Uitbestedingsrisico**

Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden (waaronder administratie en vermogensbeheer) wordt geschaad, dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad. Het bestuur heeft dit risico ondervangen door met de externe partijen contractuele afspraken te maken over de bewaking door het bestuur van de kwaliteit en tijdigheid van geleverde diensten.

## **6) Integriteitsrisico**

Het integriteitsrisico is het risico dat de integriteit van het fonds wordt benadeeld als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers, dan wel de leiding, in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijk en door het fonds opgestelde normen.

Het bestuur heeft voor de beperking van dit risico een eigen gedragscode opgesteld. Jaarlijks dienen alle leden van het bestuur een verklaring te ondertekenen dat zij hun bestuurstaken hebben uitgevoerd conform de gedragscode. De uitvraag van naleving van de gedragscode heeft het bestuur opgedragen aan een compliance officer. Verder heeft het

bestuur als beleid dat de externe partijen, die diensten aan het pensioenfondsen leveren, ook een ten minste gelijkwaardige gedragscode voor hun medewerkers hanteren en zorgdragen voor de naleving van de geldende wet-en regelgeving.

## **7) IT risico**

Het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continu of onvoldoende beveiligd zijn. Dit risico wordt beheerst door het hebben van een IT beleid en daarmee de beoordeling en monitoring van het IT-beleid van uitbestedingspartners.

### **3.6.2 Risicohouding**

In de Pensioenwet (artikel 102a) en in het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen (artikel 1a) is vastgelegd dat het bestuur van het pensioenfonds zorg draagt voor de vastlegging van de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding, van het pensioenfonds. In 2017 heeft het pensioenfonds onder deelnemers en pensioengerechtigden een enquête gehouden naar de risicohouding en risicobereidheid. Daaruit bleek dat de deelnemers en pensioengerechtigden als geheel een gematigde risicohouding en risicobereidheid hebben. De resultaten van deze enquête vormden het uitgangspunt voor de risicohouding van het pensioenfonds, zoals beschreven in de volgende paragrafen en met de deelnemers is gecommuniceerd.

#### **1) Kwalitatieve risicohouding**

Het bestuur van het pensioenfonds heeft een risicobewuste houding. Het bestuur streeft ernaar om de koopkracht van de pensioenaanspraken en pensioenrechten van deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden door middel van een jaarlijkse indexatie te behouden. Het beleggingsbeleid en de daaruit voortvloeiende beleggingsrisico's zijn afgestemd op deze ambitie, waarbij rekening wordt gehouden met de primaire doelstelling van het pensioenfonds, namelijk de verzekering en uitvoering van de pensioenaanspraken van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

De mate van risicoacceptatie van het bestuur is onder andere gebaseerd op de volgende kwalitatieve overwegingen:

- ✓ het bestuur van het pensioenfonds streeft naar een waardevast pensioen;
- ✓ een afgewogen balans tussen te nemen risico's en het naar verwachting te realiseren beleggingsrendement zijn noodzakelijk om op langere termijn invulling te kunnen geven aan de indexatie-ambitie;
- ✓ voor het nastreven van deze ambitie dient het bestuur bereid te zijn om beleggingsrisico te nemen en een beleggingsrendement na te streven dat hoger is dan de risicovrije marktrente;
- ✓ kortingen op de pensioenaanspraken en –uitkeringen dienen zoveel mogelijk voorkomen te worden.
- ✓



## 2) Kwantitatieve risicohouding

De risicohouding wordt geconcretiseerd door de vaststelling van risicogrenzen. Risicogrenzen maken het mogelijk om op een vooraf vastgelegde manier te beoordelen of het risico hoger of lager is dan vooraf is toegestaan. Echter, bij overschrijding van risicogrenzen zal geen automatische aanpassing van het beleid plaatsvinden, maar een kwalitatieve discussie, rekening houdend met de situatie en inzichten van dat moment. Het bestuur heeft de volgende risicohouding voor de lange termijn vastgesteld met betrekking tot het pensioenresultaat:

### Ondergrens 1:

Vanuit de situatie waarbij dekkingsgraad gelijk is aan vereist eigen vermogen dient het verwacht (= de mediaan van het) pensioenresultaat tenminste gelijk te zijn aan 85%.

### Ondergrens 2:

Vanuit de feitelijke dekkingsgraad dient het verwacht pensioenresultaat tenminste gelijk te zijn aan 90%.

### Ondergrens 3:

Vanuit de feitelijke dekkingsgraad dient de maximale afwijking ten opzichte van de mediaan, in het geval van een "slechtweer scenario" (het 5e percentiel), 45% te bedragen.

Voor de risicohouding op korte termijn heeft het bestuur de volgende grenzen vastgesteld met betrekking tot het vereist eigen vermogen:

Het vereist eigen vermogen van het pensioenfonds mag niet lager zijn dan 119,0% en niet hoger dan 129,0% van de technische voorzieningen.

De toetsing van deze grenzen vindt plaats aan de hand van de jaarlijkse haalbaarheidstoets.

### 3.7 Financiële paragraaf

Samenvatting van de financiële positie van het fonds en ontwikkelingen gedurende het jaar:

| (* € 1.000)                       | Pensioen-<br>vermogen | Technische<br>voorzieningen | Dekkings-<br>graad |
|-----------------------------------|-----------------------|-----------------------------|--------------------|
| <b>Stand per 1 januari 2018</b>   | <b>152.376</b>        | <b>112.067</b>              | <b>136,0%</b>      |
| Beleggingsresultaten              | -4.023                |                             |                    |
| Premiebijdragen                   | 2.307                 |                             |                    |
| Uitkeringen                       | -2.113                |                             |                    |
| Waardeoverdrachten                | 245                   |                             |                    |
| Pensioenuitvoeringskosten         | -20                   |                             |                    |
| Kanssystemen                      | 275                   |                             |                    |
| Voorwaardelijke toeslagverlening  | 0                     |                             |                    |
| Overige                           | -3                    |                             |                    |
| <b>Stand per 31 december 2018</b> | <b>149.044</b>        | <b>118.393</b>              | <b>125,9%</b>      |

De verandering in de dekkingsgraad is voornamelijk het gevolg van het resultaat op premie, rendement op beleggingen en renteverandering.

Het saldo van baten en lasten over de afgelopen jaren kan als volgt worden geanalyseerd:

| (* € 1.000)           | 2018          | 2017         | 2016          | 2015         | 2014          |
|-----------------------|---------------|--------------|---------------|--------------|---------------|
| Premieresultaat       | -1.361        | -1.512       | -1.350        | 489          | 290           |
| Interestresultaat     | -9.104        | 10.220       | -392          | 1.089        | -3.150        |
| Toeslagverlening      | -1.227        | -712         | 0             | -494         | -844          |
| Waardeoverdrachten    | 17            | 0            | -2            | 38           | 92            |
| Overig resultaat      | 640           | -134         | -810          | 230          | 309           |
| Wijziging grondslagen | 1.377         | 0            | -282          | -            | -289          |
| <b>Resultaat</b>      | <b>-9.658</b> | <b>7.862</b> | <b>-2.836</b> | <b>1.352</b> | <b>-3.592</b> |

De door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur komt ultimo 2018 overeen met een vaste rekenrente van 1,49% (ultimo 2017: 1,63%).

## Uitvoeringskosten

| (* € 1.000)  | 2018       | 2017       |
|--|------------|------------|
| <b>Administratieve uitvoeringskosten</b>                 | <b>365</b> | <b>445</b> |
| In euro's per deelnemer                                  | 797        | 1.021      |
| <b>Vermogensbeheerkosten</b>                             | <b>461</b> | <b>324</b> |
| In aantal basispunten over het gemiddeld belegd vermogen | 32         | 23         |
| <b>Transactiekosten</b>                                  | <b>227</b> | <b>41</b>  |
| In aantal basispunten over het gemiddeld belegd vermogen | 16         | 3          |
| Gemiddeld belegd vermogen                                | 142.188    | 138.078    |

In de onderstaande paragrafen worden de kosten verder toegelicht.

### Administratieve uitvoeringskosten

De administratieve uitvoeringskosten bestaan onder meer uit de kosten voor de administratie, actuaris, advies, accountant, automatisering en toezicht.

De daling van de administratieve uitvoeringskosten wordt vooral veroorzaakt door het in 2018 uitgevoerde mitigatietraject voor verbetering van de het vermogensbeheer, integraal risicomangement en financiële opzet van het het pensioenfonds, naar aanleiding van het in 2017 door DNB uitgevoerde On-Site onderzoek.

### Vermogensbeheerkosten

Het totaal van de kosten voor vermogensbeheer in 2018 bedraagt EUR 461, circa EUR 137 meer dan in 2017.

| (* € 1.000)                                   | 2018       | % van het gemiddeld. Belegd vermogen | 2017       | % van het gemiddeld. Belegd vermogen |
|---|------------|--------------------------------------|------------|--------------------------------------|
| Advieskosten en bewaarloon                    | 229        | 0,16%                                | 176        | 0,13%                                |
| Interne kosten van beleggingsfondsen en ETF's | 232        | 0,16%                                | 148        | 0,10%                                |
| <b>Totaal</b>                                 | <b>461</b> | <b>0,32%</b>                         | <b>324</b> | <b>0,23%</b>                         |

### Beleggingsstijl/beleggingsmix

Het bestuur van het fonds belegt op basis van het principe: buy-hold en voert derhalve weinig mutaties door in de portefeuille. Indien belangen groter worden dan vooraf vastgelegd worden effecten verkocht. Spreiding van risico's is één van de belangrijkste uitgangspunten van het beleggingsbeleid.

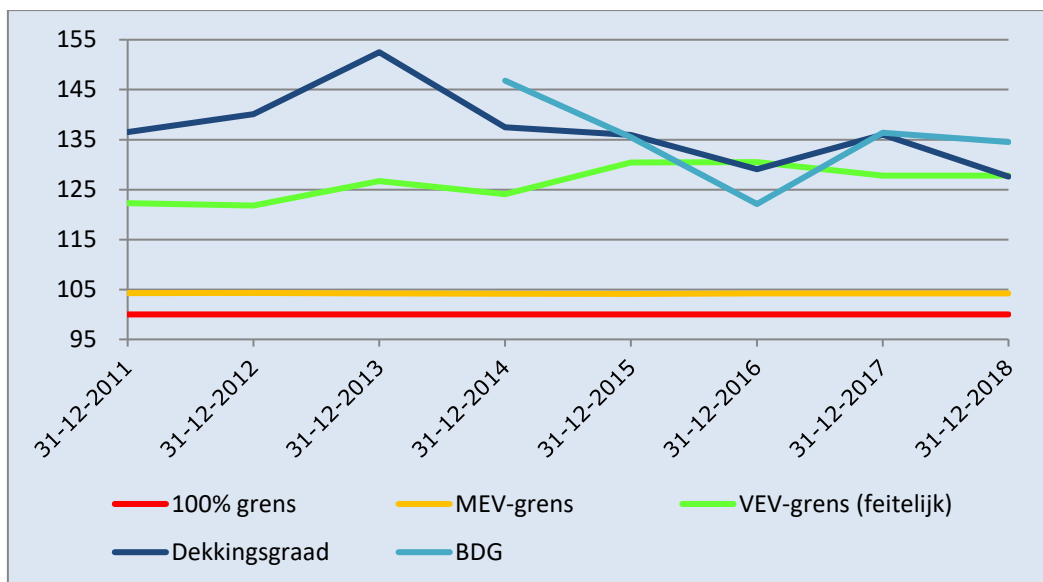
### Transactiekosten

Het totaal van de transactiekosten in 2018 bedraagt EUR 227 circa EUR 186 meer dan in 2017.

| (* € 1.000)                               | 2018       | % van het<br>gem. belegd<br>vermogen | 2017      | % van het<br>gem. belegd<br>vermogen |
|---|------------|--------------------------------------|-----------|--------------------------------------|
| Aan- en verkoopkosten<br>beleggingstitels | 227        | 0,16%                                | 41        | 0,03%                                |
| <b>Totaal</b>                             | <b>227</b> | <b>0,16%</b>                         | <b>41</b> | <b>0,03%</b>                         |

### Financiële positie

In 2018 hebben de beleidsdekkingsgraad, de nominale dekkingsgraad, het vereist eigen vermogen en het minimaal vereist eigen vermogen zich als volgt ontwikkeld :

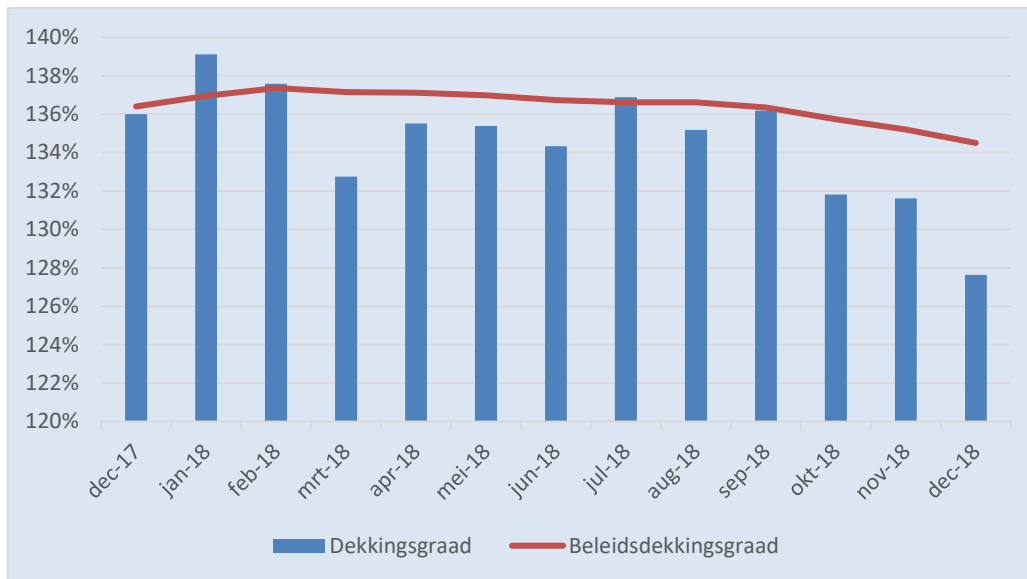


Vanaf 1 januari 2015 is het zogenaamde nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK) van toepassing. Met de nieuwe regelgeving beoogt de wetgever het Nederlandse pensioenstelsel minder gevoelig voor dagkoersen te laten zijn, en daarmee stabiel te maken. De nieuwe financieringsregels hebben ingrijpende gevolgen voor alle pensioenfondsen, zo ook voor Roba. De belangrijkste gevolgen van het nFTK worden hieronder nader toegelicht.

### Beleidsdekkingsgraad

Onder het nFTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraden van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. De beleidsdekkingsgraad bedraagt per 31 december 2018 134,4% (2017 136,4%)

Onderstaande grafiek geeft de maand-op-maand-ontwikkeling aan van de dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad.



### Vereist eigen vermogen

Vanaf 1 januari 2016 dient het vereist eigen vermogen berekend te worden op basis van de strategische beleggingsmix en niet meer op basis van de feitelijke beleggingsmix. Het vereist eigen vermogen per 31 december 2018 bedraagt 124,70%

### Toeslagbeleid

Onder het FTK worden strengere voorwaarden gesteld aan het indexeren van pensioenaanspraken. Indexeren mag alleen indien de indexatie toekomstbestendig is. Dit betekent dat de pensioenen alleen verhoogd mogen worden indien de beleidsdekkingsgraad in 2018 hoger is dan 118,7%. Met het oog op de huidige dekkingsgraad, is het de verwachting dat de komende jaren wel een indexatie van de pensioenaanspraken kan plaatsvinden.

Met betrekking tot de mate van de feitelijke toekenning hanteert het bestuur de volgende beleidsstaffel als leidraad voor de toeslagverlening.

| Beleidsdekkingsgraad      | Toeslagverlening  |
|---------------------------|---|
| Lager dan 110%            | Geen toeslag  |
| Tussen 110% en bovengrens | Naar rato   |
| Hoger dan bovengrens      | Volledige toeslag volgens de maatstaf, plus eventuele inhaaltoeslagen |

De bovengrens wordt bepaald door de kasstroom van de verwachte toeslagen te verdisconteren met het wettelijk vastgestelde maximumpercentage voor het verwachte

rendement op aandelen (6,75%). De bovengrens is in 2018 berekend op een beleidsdekkingsgraad van 118,7%.

### 3.8 Beleggingenparagraaf

#### **Doelstelling van het beleggingsbeleid**

De doelstelling van het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is het invulling geven aan de ambitie om de ingegane pensioenen en pensioenaanspraken jaarlijks te verhogen met de in de pensioenreglementen beschreven voorwaardelijke toeslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de primaire doelstelling van het pensioenfonds, namelijk de verzekering en uitvoering van de pensioenaanspraken van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

Deze doelstelling wordt bereikt door het pensioenvermogen en de geïnde premies zorgvuldig te beleggen, waarbij het nemen van beleggingsrisico's om de doelstelling waar te kunnen maken acceptabel worden geacht.

#### **Huidige strategische mix op hoofdlijnen**

Het bestuur heeft naar aanleiding van de in 2017 uitgevoerde ALM-studie gekozen voor een strategisch beleggingsbeleid waarbij de solvabiliteit, de kans op korten en herstel, het premieniveau, de premievolatiliteit en kansen op toeslagverlening de belangrijkste criteria zijn geweest.

Het strategisch beleggingsbeleid is vanaf 2017 op hoofdlijnen als volgt:

| <b>Categorie</b>     | <b>Strategische mix</b> | <b>Min</b> | <b>Max</b> |
|----------------------|-------------------------|------------|------------|
| Vastrentende waarden | 55%                     | 50%        | 60%        |
| Zakelijke waarden    | 45%                     | 40%        | 50%        |
| Renteafdekking       | 25%                     | 20%        | 30%        |

#### **Uitvoering van het vermogensbeheer door een fiduciair manager**

In 2017 heeft het bestuur besloten om de uitvoering van het vermogensbeheer uit te besteden aan een fiduciair manager. Het selectietraject is in 2017 opgestart en begin 2018 afgerond. In het eerste half jaar van 2018 zijn een raamovereenkomst, beleggingsplan en – richtlijnen en een transitieplan met de geselecteerde fiduciair manager overeengekomen. De transitie van de beleggingsportefeuille heeft in juli 2018 overeenkomstig het transitieplan plaatsgevonden.

De fiduciair vermogensbeheerder voert - binnen de door het bestuur opgestelde doelstellingen en restricties - het operationele beleggingsbeleid uit..

#### **Maatschappelijk Verantwoord Beleggen**

Het fonds onderschrijft haar verantwoordelijkheid om uitvoering te geven aan een verantwoord beleggingsbeleid met als uitgangspunt de principes van de Global Compact criteria die in Verenigde Naties-verband zijn geformuleerd met betrekking tot verantwoord ondernemen.

De Global Compact bevat 10 principes op gebied van mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieubescherming en corruptiebestrijding.

Op de bestuursagenda van 2019 staat het (opnieuw) doorlopen van de Environmental, Social and Governance (ESG) cyclus. Onder andere zullen de beleidsuitgangspunten nader worden gedefinieerd. Ook zal aandacht komen voor de monitoring van de portefeuille en de verantwoording van het ESG beleid.



### 3.9 Pensioenparagraaf

#### Kenmerken regeling

De kenmerken van de regeling voor Roba Holding B.V., Roba Metals B.V. en KBM Affilips B.V. per 1 januari 2019 zijn als volgt:

| Onderwerp                                     | Regeling   |
|---|--|
| Pensioensysteem                               | Een eindloon met onvoorwaardelijke backserviceverhoging  |
| Minimum toetredingsleeftijd                   | 21 jaar.   |
| Pensioenrichtleeftijd                         | De eerste dag van de maand waarin de deelnemer de 68-jarige leeftijd bereikt.  |
| Pensioengevend salaris                        | Het pensioengevend salaris bedraagt maximaal € 107.593.  |
| Pensioengrondslag                             | De pensioengrondslag is gelijk aan het vaste jaarsalaris verminderd met de franchise.  |
| Franchise                                     | De franchise bedraagt per 1 januari 2019 € 15.874.   |
| Ouderdomspensioen                             | Per jaar wordt 1,65% van de laatst vastgestelde pensioengrondslag opgebouwd.   |
| Nabestaandenpensioen                          | Het nabestaandenpensioen bedraagt 70% van het ouderdomspensioen.   |
| Tijdelijk nabestaandenpensioen tot ingang AOW | Het tijdelijke nabestaandenpensioen bedraagt 30% van het ouderdomspensioen   |
| Wezenpensioen                                 | Het wezenpensioen bedraagt 14% van het ouderdomspensioen.  |
| Keuzemogelijkheden uitruil                    | De pensioenregeling kent diverse uitruilmogelijkheden: <ul style="list-style-type: none"> <li>o vervroegen pensioendatum;</li> <li>o omzetten van partnerpensioen in ouderdomspensioen;</li> <li>o omzetten van ouderdomspensioen in partnerpensioen;</li> </ul> |
| Toeslag voor slapers en gepensioneerden       | De voorwaardelijke toeslag is op basis van de CPI-prijsindex, afgeleid (periode juli / juli).  |

Ten opzichte van 2018 heeft er geen wijziging van de regeling plaatgevonden behalve de wijziging van een de jaarlijkse parameters:

| Jaarlijkse parameters           | 2019    | 2018    |
|---------------------------------|---------|---------|
| Maximaal pensioengevend salaris | 107.593 | 105.075 |
| Franchise                       | 15.874  | 15.312  |

De kenmerken van de regeling voor KBM Master Alloys B.V. per 1 januari 2019 zijn als volgt:

| Onderwerp   | Regeling   |
|---|--|
| Pensioensysteem                                   | Een middelloon met voorwaardelijke toeslagverlening  |
| Minimum toetredingsleeftijd                       | 18 jaar;   |
| Pensioenrichtleeftijd                             | De eerste dag van de maand waarin de deelnemer de 68-jarige leeftijd bereikt.  |
| Pensioengevend salaris                            | Het pensioengevend salaris bedraagt maximaal € 74.327.   |
| Pensioengrondslag                                 | De pensioengrondslag is gelijk aan het vaste jaarsalaris verminderd met de franchise.  |
| Franchise   | De franchise bedraagt per 1 januari 2019 € 14.554.   |
| Ouderdomspensioen                                 | Per jaar wordt 1,875% van de pensioengrondslag opgebouwd.  |
| Nabestaandenpensioen                              | Het nabestaandenpensioen bedraagt 70% van het ouderdomspensioen waarvan 50% op basis van een spaardeel en 20% op risicobasis.  |
| Wezenpensioen                                     | Het wezenpensioen bedraagt 14% van het ouderdomspensioen.  |
| Keuzemogelijkheden uitruil                        | De pensioenregeling kent diverse uitruilmogelijkheden: <ul style="list-style-type: none"> <li>o vervroegen pensioendatum;</li> <li>o omzetten van partnerpensioen in ouderdomspensioen;</li> <li>o omzetten van ouderdomspensioen in partnerpensioen;</li> <li>o variabele pensioenuitkering.</li> </ul> |
| Toeslag voor actieven, slapers en gepensioneerden | De voorwaardelijke toeslag is op basis van de CPI-prijsindex, afgeleid (periode juli / juli).  |

Ten opzichte van 2018 heeft er geen wijziging van de regeling plaatgevonden behalve de wijziging van een de jaarlijkse parameters :

| Jaarlijkse parameters           | 2019   | 2018   |
|---------------------------------|--------|--------|
| Maximaal pensioengevend salaris | 74.327 | 73.711 |
| Franchise                       | 15.554 | 14.740 |

**Mutatieoverzicht deelnemers**

|                                 | <b>Actief</b> | <b>Slaper</b> | <b>Pensioen-<br/>gerechtigd</b> | <b>Totaal</b> |
|---------------------------------|---------------|---------------|---------------------------------|---------------|
| <b>Stand per 1 januari 2018</b> | <b>327</b>    | <b>174</b>    | <b>109</b>                      | <b>610</b>    |
| Nieuwe deelnemers               | 45            |               |                                 |               |
| Ontslag                         | -23           | 23            |                                 |               |
| Waardeoverdracht/afkoop         |               | -4            |                                 |               |
| Ingang pensioen                 | -3            | -1            | 13                              |               |
| Overlijden                      | -2            | -1            | -6                              |               |
| Expiratie                       |               |               | -1                              |               |
| Overige oorzaken                | -1            |               |                                 |               |
| <b>Stand 31 december 2018</b>   | <b>343</b>    | <b>191</b>    | <b>115</b>                      | <b>649</b>    |

**Mutatieoverzicht Pensioengerechtigden**

|                                 | <b>OP</b> | <b>PP</b> | <b>WZP</b> | <b>Totaal</b> |
|---------------------------------|-----------|-----------|------------|---------------|
| <b>Stand per 1 januari 2018</b> | <b>82</b> | <b>24</b> | <b>3</b>   | <b>109</b>    |
| Ingang pensioen                 | 4         | 7         | 2          | 13            |
| Overlijden                      | -6        |           |            | -6            |
| Expiratie                       |           |           | -1         | -1            |
| <b>Stand 31 december 2018</b>   | <b>80</b> | <b>31</b> | <b>4</b>   | <b>115</b>    |

### 3.10 Actuariële paragraaf

#### Actuariële analyse

De actuariële analyse van het saldo van baten en lasten kan als volgt worden weergegeven:

| (* € 1.000)                      | 2018          | 2017         |
|----------------------------------|---------------|--------------|
| <b>Resultatenbron</b>            |               |              |
| Beleggingen / marktrente         | -9.104        | 10.220       |
| Premies                          | -1.361        | -1.512       |
| Waardeoverdracht                 | 17            | 0            |
| Kosten                           | 64            | -77          |
| Uitkeringen                      | -1            | -2           |
| Kanssystemen                     | 292           | 126          |
| Voorwaardelijke toeslag          | -1.227        | -712         |
| Wijziging grondslagen            | 1.377         | 0            |
| Andere oorzaken                  | 285           | -181         |
| <b>Saldo van baten en lasten</b> | <b>-9.658</b> | <b>7.862</b> |

#### Kostendekkende premie

| (* € 1.000)                           | 2018  |
|---------------------------------------|-------|
| Zuiver kostendekkende premie          | 5.424 |
| Gedempte kostendekkende premie        | 2.809 |
| Ontvangen (feitelijke) pensioenpremie | 2.809 |

De kostendekkende premie bestaat uit de volgende componenten:

- 1) de actuariële benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking tijdens het boekjaar i.v.m. aangroei van pensioenverplichtingen;
- 2) een opslag voor de bij de aangroei van de pensioenverplichtingen behorende uitvoeringskosten;
- 3) de actuariële benodigde premie met betrekking tot de voorwaardelijke toeslagen na ingang pensioen;
- 4) óf, indien de uitkomst hiervan hoger is dan de opslag berekend onder ad 3, de opslag voor het bij de aangroei van pensioenverplichtingen behorende vereist eigen vermogen.

De zuivere kostendekkende premie wordt berekend op basis van de per 31 december 2017 geldende DNB-rentetermijnstructuur.

De gedempte kostendekkende premie wordt voor de premieonderdelen 1, 3 en 4 berekend op basis van 90% van de wettelijk maximaal toegestane parameters voor de beleggingsrendementen per 31 augustus 2017.

De feitelijke premie is vastgelegd in de financieringsovereenkomst tussen het fonds en de werkgever en is in 2018 gelijk aan de gedempte kostendekkende premie. De door de werkgever in 2018 betaalde feitelijke premie bedraagt € 2.809.

### **Oordeel van de certificerend actuaris over de financiële positie (RJ 610.503)**

De certificerend actuaris heeft de opdracht om vast te stellen dat het fonds voldoet aan de vereisten vanuit artikel 126 tot en met 140 PW.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

In zijn actuariële verklaring heeft de certificerend actuaris geoordeeld dat voldaan is aan de artikelen 126 tot en met 140 PW en dat de vermogenspositie goed is omdat het aanwezig eigen vermogen hoger is dan het vereist eigen vermogen. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen toereikend zijn.

De bevindingen van de certificerend actuaris zijn verwoord in de in paragraaf 5.2 opgenomen actuariële verklaring.

### **3.11 Toekomstparagraaf**

De in 2017 en 2018 doorgevoerde wijzigingen in de governance-structuur, integraal risico management en uitvoering van het vermogensbeheer, zijn gebaseerd op de overtuiging van de werkgever en het bestuur van het pensioenfonds, dat voortzetting van het pensioenfonds de beste optie voor de goede uitvoering van de pensioenen van de deelnemers en pensioengerechtigden van het pensioenfonds is.

De nieuwe structuur is een solide basis om als zelfstandig pensioenfonds te blijven voortbestaan.

De werkgever en het bestuur zijn zich bewust dat de activiteiten voor het pensioenfonds, mede als gevolg van de vereisten vanuit IORP II, een steeds groter beslag zal vragen van tijd en kennis van bestuursleden en andere interne en externe betrokkenen van het pensioenfonds. De werkgever heeft daarbij aangegeven dat zij in beginsel het pensioenfonds zal blijven faciliteren en in staat zal blijven stellen om, primair in het belang van de deelnemers en pensioengerechtigden, op een goede en solide basis te kunnen blijven functioneren.

De dekkingsgraad van het pensioenfonds daalde in het laatste kwartaal van 2018 als gevolg van de onrust op de financiële markten en de dalende rente. De verwachting is dat de lage rentestand op de korte termijn nog zal aanhouden en daardoor een blijvende druk zal geven op de financiële positie van pensioenfondsen.

Het beleid van het bestuur zal onverminderd gericht zijn op behoud van een solide financiële positie teneinde de dekking van de pensioenaanspraken te waarborgen en de toeslagverlening aan deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden zo lang mogelijk te continueren.

Het bestuur volgt de ontwikkelingen rond de hervorming van het pensioenstelsel en de gevolgen hiervan voor het fonds als uitvoeringsorganisatie.

Het bestuur.

IJsselstein

G.A.W.M. de Roij, voorzitter

P.S. Cohn, vicevoorzitter

R.T. van Unen

P.C. van Wiggen

Mevr. H. Spek

# Stichting Roba Pensioenfonds

## Jaarrekening 2018

## 4 JAARREKENING

4.1 **Balans per 31 december 2018**

| (* € 1.000)                                  | Ref. | 31 december 2018 | 31 december 2017 |
|--|------|------------------|------------------|
| <b>ACTIVA</b>                                |      |                  |                  |
| <b>Beleggingen voor risico pensioenfonds</b> | 1    |                  |                  |
| Aandelen                                     |      | 55.934           | 63.960           |
| Vastgoedbeleggingen                          |      | 7.223            | 7.916            |
| Vastrentende waarden                         |      | 61.035           | 66.801           |
| Liquideitsfondsen                            |      | 21.506           | -                |
|  |      | <u>145.698</u>   | <u>138.677</u>   |
| <b>Vorderingen en overlopende activa</b>     | 2    |                  |                  |
| Vordering op werkgever                       |      | 58               | 25               |
| Lopende intrest                              |      | 306              | 1.268            |
| Verzekeringsmaatschappijen                   |      | -                | -                |
| Overige vorderingen en overlopende activa    |      | 278              | 153              |
|  |      | <u>642</u>       | <u>1.446</u>     |
| <b>Overige activa</b>                        | 3    |                  |                  |
| Liquide middelen                             |      | 3.048            | 12.657           |
| <b>Totaal activa</b>                         |      | <u>149.388</u>   | <u>152.780</u>   |



| (* € 1.000)  | Ref. | 31 december 2018 | 31 december 2017 |
|--|------|------------------|------------------|
| <b>PASSIVA</b>                                     |      |                  |                  |
| <b>Stichtingskapitaal en reserves</b>              | 4    |                  |                  |
| Risicoreserve                                      |      | 29.301           | 27.333           |
| Algemene reserve                                   |      | 1.350            | 12.976           |
|  |      | <u>30.651</u>    | <u>40.309</u>    |
| <b>Technische voorzieningen</b>                    | 5    |                  |                  |
| Voorziening<br>pensioenverplichtingen              |      | 118.393          | 112.067          |
| <b>Overige schulden en<br/>overlopende passiva</b> | 6    | 344              | 404              |
| <b>Totaal passiva</b>                              |      | <u>149.388</u>   | <u>152.780</u>   |

**4.2 Staat van baten en lasten over 2018**

| (* € 1.000)   | Ref | 2018                | 2017               |
|---|-----|---------------------|--------------------|
| <b>BATEN</b>  |     |                     |                    |
| <b>Premiebijdragen van werkgever en werknemers</b>                                  | 7   | 2.901               | 2.769              |
| <b>Beleggingsresultaten risico pensioenfonds</b>                                    | 8   | -4.023              | 8.357              |
| <b>Overige baten</b>  | 9   | 137                 | 28                 |
|   |     | <hr/> -985          | <hr/> 11.154       |
| <b>LASTEN</b>   |     |                     |                    |
| <b>Pensioenuitkeringen</b>  | 10  | 2.113               | 2.007              |
| <b>Pensioenuitvoeringskosten</b>  | 11  | 365                 | 445                |
| <b>Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds</b> | 12  |                     |                    |
| Pensioenopbouw  |     | 3.668               | 3.759              |
| Indexering  |     | 1.227               | 712                |
| Rentetoevoeging   |     | -295                | -242               |
| Onttrekking pensioenuitkeringen   |     | -2.112              | -2.005             |
| Onttrekking uitvoeringskosten   |     | -84                 | -80                |
| Wijziging marktrente  |     | 5.375               | -1.621             |
| Overdracht van rechten  |     | 228                 | 29                 |
| Risicopremie  |     | 426                 | 465                |
| Overige mutaties  |     | -818                | -272               |
| Wijziging grondslagen   |     | -1.289              | -                  |
|   |     | <hr/> 6.326         | <hr/> 745          |
| <b>Premies herverzekering</b>   | 13  | 111                 | 64                 |
| <b>Saldo overdracht van rechten</b>   | 14  | -245                | -29                |
| <b>Overige lasten</b>   | 15  | 3                   | 60                 |
|   |     | <hr/> 8.673         | <hr/> 3.292        |
| <b>Saldo van baten en lasten</b>  |     | <hr/> <b>-9.658</b> | <hr/> <b>7.862</b> |

**4.3 Bestemming van het saldo van baten en lasten**

| (* € 1.000)      | 2018          | 2017         |
|------------------|---------------|--------------|
| Risicoreserve    | 1.968         | -1.613       |
| Algemene reserve | -11.626       | 9.475        |
|                  | <b>-9.658</b> | <b>7.862</b> |

4.4 Kasstroomoverzicht over 2018

| (* € 1.000)  | 2018           | 2017          |
|--|----------------|---------------|
| <b>Kasstroom uit pensioenactiviteiten</b>              |                |               |
| Ontvangen premies                                      | 2.703          | 2.559         |
| Ontvangen waardeoverdrachten                           | 245            | 29            |
| Betaalde pensioenuitkeringen                           | -2.112         | -2.006        |
| Ontvangen uitkeringen van<br>herverzekeraars           | 120            | 65            |
| Betaalde premies herverzekering                        | -111           | -150          |
| Betaalde pensioenuitvoeringskosten                     | -355           | -329          |
| Overige  | -1             | -58           |
| <b>Totaal kasstroom uit<br/>pensioenactiviteiten</b>   | <b>489</b>     | <b>110</b>    |
| <b>Kasstroom uit beleggingsactiviteiten</b>            |                |               |
| Verkopen en aflossingen van<br>beleggingen             | 169.758        | 23.023        |
| Ontvangen directe<br>beleggingsopbrengsten             | 4.180          | 4.194         |
| Aankopen beleggingen                                   | -183.707       | -19.887       |
| Betaalde kosten van vermogensbeheer                    | -329           | -227          |
| <b>Totaal kasstroom uit<br/>beleggingsactiviteiten</b> | <b>-10.098</b> | <b>7.103</b>  |
| <b>Mutatie liquide middelen</b>                        | <b>-9.609</b>  | <b>7.213</b>  |
| <b>Verloop liquide middelen</b>                        |                |               |
| Stand 1 januari  | 12.657         | 5.444         |
| Stand 31 december                                      | 3.048          | 12.657        |
| <b>Mutatie liquide middelen</b>                        | <b>-9.609</b>  | <b>7.213</b>  |
| (* € 1.000)  | 2018           | 2017          |
| Deposito's   | -              | -             |
| Liquide middelen                                       | 3.048          | 12.657        |
| <b>Stand per 31 december</b>                           | <b>3.048</b>   | <b>12.657</b> |

## **4.5 Toelichting behorende tot de jaarrekening 2018**

### **4.5.1 Inleiding**

Stichting Roba Pensioenfonds ('het fonds'), statutair gevestigd te IJsselstein, is opgericht op 21 december 1949. De laatste statutenwijziging was op 1 januari 2015. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41178379.

Het doel van het fonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Het fonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van Roba Holding B.V. en haar Nederlandse dochtermaatschappijen.

Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2018, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2018 en is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

### **4.5.2 Overeenstemmingsverklaring**

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ610).

Het bestuur heeft op 26 juni 2019 de jaarrekening opgemaakt.

### **4.5.3 Grondslagen voor de waardering en resultaatbepaling**

#### Algemeen

Alle bedragen zijn vermeld in duizenden Euro's.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

#### Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur zich oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Wijzigingen in schattingen in de voorziening voor pensioenverplichtingen worden toegelicht onder de betreffende waarderingsgrondslag. Het financieel effect wordt gekwantificeerd vermeld in de toelichting op de jaarrekening.

#### Schattingswijzigingen

##### *Prognosetafel*

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de

pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid.

Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het pensioenfonds. Als prognosetafel wordt de Prognosetafel AG2018 (startjaar 2018) gehanteerd. De ervaringssterfte is vastgesteld op basis van het S&V Ervaringssterftemodel 2018 en is gebaseerd op het opleidingsniveau van de populatie.

#### Verwerking van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Activa die hier niet aan voldoen worden niet in de balans verwerkt, maar worden aangemerkt als niet in de balans opgenomen activa.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Onder verplichtingen worden mede voorzieningen begrepen. Verplichtingen die hier niet aan voldoen worden niet in de balans opgenomen, maar worden verantwoord als niet in de balans opgenomen verplichtingen.

#### Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

#### Opname van een actief of een verplichting

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

#### Herverzekeringsdeel technische voorziening

Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

Vorderingen uit herverzekeringscontracten op risicobasis worden verantwoord op het moment dat de verzekerde gebeurtenis zich voordoet. Bij de waardering worden de herverzekerde uitkeringen contant gemaakt tegen de rentetermijnstructuur, onder toepassing van de actuariële grondslagen van het pensioenfonds. Vorderingen uit herverzekeringscontracten die classificeren als garantiecontracten worden gelijkgesteld aan de hiertegenover staande voorziening voor pensioenverplichtingen. Vorderingen uit herverzekeringscontracten die classificeren als kapitaalcontracten worden gewaardeerd voor de waarde van het verzekerde risico op basis van de grondslagen van het contract (Indien sprake is van een separaat depot is deze waarde de 'restwaarde'). Bij de waardering van de vorderingen wordt rekening gehouden met de kredietwaardigheid van de herverzekeraar (afslag voor kredietrisico: De afslag wordt bepaald op basis van de spread en/of rating van de verzekeraar. Hierbij kan een verschil optreden ten opzichte van de waarde voor prudentieel toezicht).

Vorderingen uit hoofde van winstdelingsregelingen in herverzekeringscontracten worden verantwoord op het moment van toekenning door de herverzekeraar.

De waardering en presentatie van beleggingsdepots gekoppeld aan kapitaalcontracten zijn overeenkomstig de grondslagen voor beleggingen.

De uitgestelde herverzekerde uitkeringen hebben betrekking op uitkeringen uit overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisicoherverzekeringscontracten.

Het herverzekeringscontract is afgesloten met Elips Life AG. Deze verzekeraar heeft per balansdatum een credit rating van AA-. Als gevolg hiervan is het bestuur van mening dat een afwaardering van nihil op deze vordering vanwege het kredietrisico passend is. Deze afwaardering is in de waardering van de vordering verwerkt. Bij de garantiecontracten bestaat de mogelijkheid om herverzekerde pensioenverplichtingen achter te laten bij de verzekeraar.

#### Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

#### Schattingen en veronderstellingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van het fonds zich verschillende oordelen en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden

opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten.

#### Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de rekening van baten en lasten opgenomen.

#### Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. De onder de liquide middelen opgenomen deposito's betreffen uitsluitend deposito's die direct of vervroegd opvraagbaar zijn. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering.

In vreemde valuta luidende liquide middelen worden per balansdatum in de functionele valuta omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoers. Verwezen wordt verder naar de prijsgrondslagen voor vreemde valuta.

#### Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar Euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Valutakoersverschillen die voortkomen uit de afwikkeling van monetaire posten, dan wel voortkomen uit de omrekening van monetaire posten in vreemde valuta, worden verwerkt in de winst-en-verliesrekening in de periode dat zij zich voordoen.

Transacties luidend in vreemde valuta's worden bij de eerste verwerking gewaardeerd in de functionele valuta door omrekening tegen de contante wisselkoers die geldt op de datum van de transactie tussen de functionele valuta en de vreemde valuta's.

#### Beleggingen

##### *Algemeen*

De beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Participaties in beleggingsinstellingen, die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen.

Financiële activa en financiële verplichtingen worden in de balans opgenomen op het moment dat contractuele rechten of verplichtingen ten aanzien van dat instrument ontstaan.



Een financieel instrument wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot de positie aan een derde zijn overgedragen.

*Vastgoedbeleggingen*

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers.

*Aandelen*

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers.

De actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde, van niet beursgenoteerde aandelen en participaties in beleggingsfondsen is bepaald door de uitgevende instelling.

*Vastrentende waarden*

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoersen.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebeoordeling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijd.

*Liquiditeitsfondsen*

Liquiditeitsfondsen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers.

Vorderingen en overlopende activa

Voor zover noodzakelijk is een voorziening voor oninbaarheid in mindering gebracht.

### Stichtingskapitaal en reserves

Het stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het fonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen. Het bestuur heeft besloten een risicoreserve te vormen ter grootte van het vereist eigen vermogen.

### Technische voorzieningen

#### *Voorziening pensioenverplichtingen*

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (indexatie)toezeggingen.

De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van de op de balansdatum geldende pensioenreglementen en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum bestaande indexatiebesluiten (ook voor indexatiebesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- ✓ Interest: Conform de rentetermijnstructuur per 31 december 2018 zoals gepubliceerd door DNB.
- ✓ Volgens de Prognosetafel AG 2018 (zoals gepubliceerd door het AG). Voorts wordt rekening gehouden met het verschil in overlevingskansen tussen de werkende en de totale bevolking door toepassing van een fondsspecifieke ervaringssterfte.
- ✓ Partnerfrequenties: Bepaalde partnersysteem.
- ✓ Voor partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw.

- ✓ Kostenopslag ter grootte van 4% van de voorziening voor pensioenverplichtingen in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.
- ✓ De voorziening voor niet ingegaan wezenpensioen wordt vastgesteld op 5% van de voorziening van het latente partnerpensioen van (gewezen) deelnemers jonger dan 68 jaar.

#### Overige schulden en overlopende passiva

De overige schulden en overlopende passiva zijn opgenomen tegen historische kostprijs.

#### Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

#### Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Beleggingsresultaten zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben. Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waarde wijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en rentelasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Afschrijvingen en andere exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen. Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

#### Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

#### Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

#### Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

De rentetoevoeging wordt berekend over de beginstand van de voorziening pensioenverplichtingen en de mutaties hierin gedurende het jaar.

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. De post onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

#### Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

#### Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

#### Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen en beleggingen die zonder beperkingen en zonder materieel risico van waardeverminderingen als gevolg van de transactie kunnen worden omgezet in geldmiddelen.

Kasstromen in vreemde valuta zijn omgerekend tegen een geschatte gewogen gemiddelde koers van de verslagperiode/de koers op de datum dat de transacties hebben plaatsgevonden. Koersverschillen inzake geldmiddelen worden afzonderlijk in het kasstroomoverzicht getoond.

#### 4.5.4 Toelichting op de balans

##### Beleggingen voor risico van het pensioenfonds (1)

###### **Aandelen**

| (* € 1.000)                  | 2018          | 2017          |
|------------------------------|---------------|---------------|
| Stand per 1 januari          | 63.960        | 71.741        |
| Aankopen                     | 76.177        | -             |
| Verkopen                     | -78.853       | -13.845       |
| Herwaardering                | -5.350        | 6.064         |
| <b>Stand per 31 december</b> | <b>55.934</b> | <b>63.960</b> |

De aandelenbeleggingen kunnen als volgt worden gecategoriseerd:

| (* € 1.000)                            | 2018          | 2017          |
|--|---------------|---------------|
| Beursgenoteerde aandelen               | 55.934        | 39.635        |
| Beursgenoteerde beleggingsinstellingen | -             | 24.325        |
| <b>Stand per 31 december</b>           | <b>55.934</b> | <b>63.960</b> |

###### **Vastrentende waarden**

| (* € 1.000)                  | 2018          | 2017          |
|------------------------------|---------------|---------------|
| Stand per 1 januari          | 66.801        | 50.300        |
| Aankopen                     | 54.661        | 19.887        |
| Verkopen                     | -59.333       | -1.850        |
| Herwaardering                | -1.094        | -1.536        |
| <b>Stand per 31 december</b> | <b>61.035</b> | <b>66.801</b> |

De beleggingen in vastrentende waarden kunnen als volgt worden gecategoriseerd:

| (* € 1.000)                            | 2018          | 2017          |
|--|---------------|---------------|
| Beursgenoteerde obligaties             | 42.955        | 56.470        |
| Beursgenoteerde beleggingsinstellingen | 18.080        | 10.331        |
| <b>Stand per 31 december</b>           | <b>61.035</b> | <b>66.801</b> |

De landenspecificatie van de staatsobligaties is als volgt:

| (* € 1.000)                  | 2018          | 2017          |
|------------------------------|---------------|---------------|
| Nederland                    | 5.868         | 22.493        |
| België                       | 2.298         | 6.697         |
| Duitsland                    | 3.969         | -             |
| Finland                      | 1.161         | -             |
| Frankrijk                    | 6.149         | -             |
| Oostenrijk                   | 5.007         | -             |
| <b>Stand per 31 december</b> | <b>24.452</b> | <b>29.190</b> |

### Vastgoed

| (* € 1.000)                  | 2018         | 2017         |
|------------------------------|--------------|--------------|
| Stand per 1 januari          | 7.916        | 15.437       |
| Aankopen                     | 7.590        | -            |
| Verkopen                     | -7.849       | -7.328       |
| Herwaardering                | -434         | -193         |
| <b>Stand per 31 december</b> | <b>7.223</b> | <b>7.916</b> |

De vastgoedbeleggingen kunnen als volgt worden gecategoriseerd:

| (* € 1.000)                            | 2018         | 2017         |
|--|--------------|--------------|
| Beursgenoteerde beleggingsinstellingen | 7.223        | 7.916        |
| <b>Stand per 31 december</b>           | <b>7.223</b> | <b>7.916</b> |

### Liquiditeitsfondsen

| (* € 1.000)                  | 2018          | 2017     |
|------------------------------|---------------|----------|
| Stand per 1 januari          | -             | -        |
| Aankopen                     | 45.279        | -        |
| Verkopen                     | -23.723       | -        |
| Herwaardering                | -50           | -        |
| <b>Stand per 31 december</b> | <b>21.506</b> | <b>-</b> |

Op basis van het zogenaamde doorkijkprincipe kunnen de beleggingen als volgt worden onderverdeeld:

| (* € 1.000)              | 2018   | 2017   |
|--------------------------|--------|--------|
| Aandelen                 | 56.536 | 71.786 |
| Alternatieve beleggingen | -      | 472    |

|   |                |                |
|---|----------------|----------------|
| Staatsobligaties, credits en hypothecaire leningen en liquiditeiten | 61.318         | 68.009         |
| Vastgoed  | 7.268          | 9.846          |
| Kortlopende vorderingen en liquide middelen                         | 21.648         | 246            |
| Hedge funds   | -              | 3              |
| <b>Stand per 31 december</b>  | <b>146.770</b> | <b>150.362</b> |

Voor de beleggingen is sprake van objectief vast te stellen frequente marktnoteringen.

Op basis van deze verscheidenheid en gradaties in waarderingsmethoden dienen de beleggingen te worden ingedeeld naar drie verschillende waarderingsniveaus:

Niveau 1: De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen van identieke beleggingen in een actieve markt.

Niveau 2: De actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van waarderingsmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

Niveau 3: De waarde wordt vastgesteld met waarderingsmodellen waarin niet gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

|                                     | Niveau 1       | Niveau 2 | Niveau 3 | Totaal         |
|-------------------------------------|----------------|----------|----------|----------------|
| <b>Aandelen</b>                     |                |          |          |                |
| Aandelen                            | 55.934         | -        | -        | 55.934         |
| Private Equity                      |                |          |          |                |
| Indirecte beleggingen (via fondsen) |                |          |          |                |
| <b>Vastrentende waarden</b>         |                |          |          |                |
| Staatobligaties                     | 8.166          | -        | -        | 8.166          |
| Bedrijfsobligaties                  | 52.869         | -        | -        | 52.869         |
| <b>Overige beleggingen</b>          |                |          |          |                |
| Vastgoed en deposito's              | 28.729         | -        | -        | 28.729         |
| <b>Totaal</b>                       | <b>145.698</b> | <b>-</b> | <b>-</b> | <b>145.698</b> |

#### Vorderingen en overlopende activa (2)

| (* € 1.000)                        | 2018       | 2017         |
|------------------------------------|------------|--------------|
| Verzekeringmaatschappijen          | 16         | -            |
| Vordering op de werkgever (premie) | 58         | 25           |
| Lopende intrest obligaties         | 306        | 1.268        |
| Te vorderen bronbelasting          | 166        | 151          |
| Overige                            | 96         | 2            |
| <b>Stand per 31 december</b>       | <b>642</b> | <b>1.446</b> |

Alle overige vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Overige activa (3)

| (* € 1.000)                  | 2018         | 2017          |
|------------------------------|--------------|---------------|
| Liquide middelen             | 3.048        | 12.657        |
| <b>Stand per 31 december</b> | <b>3.048</b> | <b>12.657</b> |

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen, die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn.

Stichtingskapitaal en reserves (4)

**Risicoreserve**

| (* € 1.000)                  | 2018          | 2017          |
|------------------------------|---------------|---------------|
| Stand per 1 januari          | 27.333        | 28.946        |
| Resultaat boekjaar           | 1.968         | -1.613        |
| <b>Stand per 31 december</b> | <b>29.301</b> | <b>27.333</b> |

Het bestuur heeft besloten een risicoreserve te vormen ter grootte van het vereist eigen vermogen.

**Algemene reserve**

| (* € 1.000)                  | 2018         | 2017          |
|------------------------------|--------------|---------------|
| Stand per 1 januari          | 12.976       | 3.501         |
| Resultaat boekjaar           | -11.626      | 9.475         |
| <b>Stand per 31 december</b> | <b>1.350</b> | <b>12.976</b> |

Het stichtingskapitaal per ultimo 2018 bedraagt EUR 45 (in hele euro's). Het stichtingskapitaal is afgerond in duizenden derhalve nihil en is daarom niet separaat opgenomen in de balans en toelichtingen hierop.

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

De dekkingsgraad is ultimo jaar als volgt:

|                        | 2018   | 2017   |
|------------------------|--------|--------|
| Nominale dekkingsgraad | 125,9% | 136,0% |
| Reële dekkingsgraad    | 113,2% | 114,4% |
| Beleidsdekkingsgraad   | 134,4% | 136,4% |



De dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

| (* € 1.000)                  | Vermogen       | Technische Voorzieningen | Dekkingsgraad  |
|------------------------------|----------------|--------------------------|----------------|
| Stand per 1 januari          | <b>152.376</b> | <b>112.067</b>           | <b>136,0%.</b> |
| Toename of afname            | -3.332         | 6.326                    |                |
| <b>Stand per 31 december</b> | <b>149.044</b> | <b>118.393</b>           | <b>125,9%</b>  |

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het fonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het fonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder 4.5.6 Risicobeheer en derivaten.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist eigen vermogen op 31 december:

| (* € 1.000)                     | 2018   | 2017   |
|---------------------------------|--------|--------|
| Aanwezig eigen vermogen         | 30.651 | 40.309 |
| Minimaal vereist eigen vermogen | 4.973  | 4.700  |
| Vereist eigen vermogen          | 29.301 | 27.333 |

#### Technische voorzieningen (5)

| (* € 1.000)                        | 2018           | 2017           |
|------------------------------------|----------------|----------------|
| Voorziening pensioenverplichtingen | 118.393        | 112.067        |
| <b>Stand per 31 december</b>       | <b>118.393</b> | <b>112.067</b> |

Het mutatieoverzicht voor de voorziening voor pensioenverplichtingen is als volgt:

| (* € 1.000)                              | 2018    | 2017    |
|--|---------|---------|
| <b>Stand per 1 januari</b>               | 112.067 | 111.322 |
| Pensioenopbouw en backservice            | 3.668   | 3.759   |
| Rentetoevoeging                          | -295    | -242    |
| Indexering en overige toeslagen          | 1.227   | 712     |
| Inkomende waardeoverdrachten             | 228     | 29      |
| Risicopremie langlevens                  | 876     | 857     |
| Door overlijden ingegaan partnerpensioen | 2.519   | 115     |

**Afname**

|  |        |        |
|--|--------|--------|
| Uitgaande waardeoverdrachten               | -      | -      |
| Onttrekking voor pensioenuitkeringen       | -2.112 | -2.005 |
| Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten | -84    | -80    |
| Door overlijden vrijgevallen               | -3.093 | -597   |
| Risicopremie kortleven                     | -450   | -392   |

**Wijzigingen**

|  |                |                |
|--|----------------|----------------|
| Toekenning/Wijziging arbeidsongeschikten | 110            | 52             |
| Wijziging marktrente                     | 5.375          | -1.621         |
| Correcties en mutaties                   | -375           | 121            |
| Mutatie TV zieke deelnemers              | 21             | 37             |
| Wijziging grondslagen / pensioenleeftijd | -1.289         | -              |
| <b>Stand per 31 december</b>             | <b>118.393</b> | <b>112.067</b> |

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten lasten.

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën van deelnemers als volgt samengesteld :

| (* € 1.000)                              | 2018           | 2017           |
|--|----------------|----------------|
| Actieve en arbeidsongeschikte deelnemers | 70.269         | 65.750         |
| Pensioengerechtigden                     | 11.803         | 11.139         |
| Gewezen deelnemers                       | 36.321         | 35.178         |
| <b>Stand per 31 december</b>             | <b>118.393</b> | <b>112.067</b> |

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand. Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Bij de bepaling van de technische voorziening is rekening gehouden met genoemde toeslagen.

|                                    | 1-1-2019 | 1-1-2018 |
|------------------------------------|----------|----------|
| Actieven                           | 1,73%    | 1,04%    |
| Inactieven en pensioengerechtigden | 1,73%    | 1,04%    |

*Herverzekeringscontracten*

Het fonds heeft herverzekeringscontracten afgesloten met betrekking tot het overlijdensrisico. De aard en omvang van de overgedragen risico's zijn hieronder verantwoord:

De herverzekeringsdekking voor het overlijdensrisico omvat de krachtens de pensioenregeling geldende aanspraken van de nabestaanden van de deelnemers aan het fonds op:

- ✓ Een levenslang nabestaandenpensioen. De hiervoor genoemde aanspraak wordt als kapitaal in herverzekering gegeven;
- ✓ Een tijdelijk nabestaandenpensioen ter aanvulling op de ANW;
- ✓ Een wezenpensioen, dat 14% van het ouderdompensioen is.
- ✓ Het maximale risicokapitaal per deelnemer bedraagt € 3.000.000.

Overige schulden en overlopende passiva (6)

| (* € 1.000)                           | 2018       | 2017       |
|---------------------------------------|------------|------------|
| Actuariskosten                        | 36         | 42         |
| Accountantskosten i.v.m. jaarrekening | 33         | 32         |
| Vooruitontvangen koopsom              | 56         | -          |
| Schuld aan de werkgever               | 95         | 222        |
| Loonheffing                           | 48         | 47         |
| Beleggingsadvieskosten                | 71         | 44         |
| Bestuurskosten                        | -          | 9          |
| Overige schulden                      | 5          | 8          |
| <b>Stand per 31 december</b>          | <b>344</b> | <b>404</b> |

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

#### **4.5.5 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen**

Het fonds heeft voor de pensioen- en financiële administratie een uitbestedingsovereenkomst met Appel Pensioenuitvoering B.V. afgesloten. De overeenkomst is op 1 januari 2015 ingegaan voor een termijn van 3 jaar. Hierna wordt de overeenkomst voor onbepaalde tijd voortgezet.

Het fonds heeft met Elips Life AG een herverzekeringsovereenkomst voor risicokapitalen uit te keren bij overlijden ter zake de dekking van de reglementaire aanspraken op nabestaandenpensioen, wezenpensioen en tijdelijk nabestaandenpensioen.

De in 2017 bestaande overeenkomst is per 1 januari 2016 voor een periode van 3 jaar verlengd.

Verder heeft het fonds met Van Lanschot een overeenkomst voor het bewaren van beleggingsstukken. Deze custody-overeenkomst is voor onbepaalde tijd afgesloten en kan voor beide partijen direct worden opgezegd.

#### **4.5.6 Risicobeheer en derivaten**

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor het fonds.

In 2015 heeft het bestuur een risicoanalyse uitgevoerd. De uitkomsten hiervan vormen mede de basis voor het beleid van het fonds en de toelichting hierna. Dit beleid is verwoord in de ABtN van het fonds.

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- ✓ Financieringsbeleid;
- ✓ Beleggingsbeleid;
- ✓ Premiebeleid;
- ✓ Herverzekeringsbeleid;
- ✓ Korting- en toeslagbeleid;
- ✓ Risicobeleid ten aanzien van interne controle en uitbesteding.

Welke beleidsinstrumenten het bestuur op welke manier zal hanteren wordt bepaald op basis van analyses van de te verwachten toekomstige ontwikkelingen van de verplichtingen en de ontwikkelingen op de financiële markten.

Op basis van de uitkomsten van deze analyses stelt het bestuur jaarlijks beleggingsrichtlijnen vast waarop het door het fonds uit te voeren beleggingsbeleid wordt gebaseerd. De beleggingsrichtlijnen zetten uiteen binnen welke grenzen en normen het beleggingsbeleid moet worden uitgevoerd, en richten zich op het beheersen van de

belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt geen gebruik gemaakt van derivaten.

#### Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen.

De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op de opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het fonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist eigen vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de fondsspecifieke restrisico's (na afdekking).

| (* € 1.000)                        | 2018         |       | 2017          |
|------------------------------------|--------------|-------|---------------|
| Voorziening pensioenverplichtingen | 118.393      | (a)   | 112.067       |
| Buffers:                           |              |       |               |
| S1 Renterisico                     | 6.533        |       | 7.515         |
| S2 Risico zakelijke waarden        | 20.322       |       | 18.728        |
| S3 Valutarisico                    | 8.881        |       | 6.843         |
| S4 Grondstoffenrisico              | 0            |       | -             |
| S5 Kredietrisico                   | 6.319        |       | 5.094         |
| S6 Verzekeringstechnisch risico    | 4.055        |       | 3.960         |
| S7 Liquiditeitsrisico              | -            |       | -             |
| S8 Concentratierisico              | -            |       | -             |
| S9 Operationeel risico             | -            |       | -             |
| S10 Actief beheer risico           | -            |       | 3.578         |
| Correlatie-effect                  | -16.809      |       | -18.385       |
| Totaal S (vereiste buffers)        | 29.301       | (b)   | 27.333        |
| Vereist vermogen                   | 147.694      | (a+b) | 139.400       |
| Aanwezig vermogen                  | 149.044      |       | 152.376       |
| <b>Overschot</b>                   | <b>1.350</b> |       | <b>12.976</b> |

Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds de standaardmethode toe. Voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische asset mix.

#### Marktrisico

Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en omvat het prijs(koers)risico, valutarisico en het renterisico. De strategie van het fonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. In de dagelijkse praktijk ziet de beleggingscommissie toe op het marktrisico conform de binnen het fonds aanwezige beleidskaders en de beleggingsrichtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

#### Prijs(koers)risico

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico kan worden gemitigeerd door diversificatie. In aanvulling hierop kan het prijsrisico worden gehedged door het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures. Het Bestuur maakte in 2018 en 2017 geen gebruik van dergelijke afgeleide instrumenten.

De segmentatie van de aandelen (in 2018 inclusief genoteerd onroerend goed) naar sectoren en regio's is als volgt:

|                                    | 2018          | 2017          |
|------------------------------------|---------------|---------------|
| <b>Aandelen (sectoren)</b>         |               |               |
| Energie                            | 3.158         | 3.015         |
| Basisindustrie                     | 3.789         | 4.199         |
| Industrie en dienstverlening       | 5.053         | 6.290         |
| Cyclische consumentengoederen      | 5.684         | 3.363         |
| Niet-cyclische consumentengoederen | 6.316         | 5.598         |
| Gezondheid                         | 5.684         | 4.994         |
| Financiële waarden                 | 12.000        | 6.531         |
| Informatietechnologie              | 6.947         | 2.932         |
| Telecommunicatie                   | 5.684         | 1.868         |
| Index gerelateerde beleggingen     | -             | 24.325        |
| Onroerend goed                     | 8.842         | -             |
| Overig                             | -             | 845           |
|                                    | <b>63.157</b> | <b>63.960</b> |

|                         | 2018          | 2017          |
|-------------------------|---------------|---------------|
| <b>Aandelen (regio)</b> |               |               |
| Europa                  | 16.421        | 39.202        |
| Verenigde Staten        | 15.789        | 13.051        |
| Azië                    | 10.737        | 2.197         |
| Emerging Markets        | -             | 5.231         |
| Overig                  | 3.789         | 4.279         |
| Onbekend                | 16.421        | -             |
|                         | <b>63.157</b> | <b>63.960</b> |

#### Valutarisico

Het totaalbedrag dat niet in euro's is belegd bedraagt ultimo jaar € 58.857. Het fonds maakt geen gebruik van valuta-afdekking en het strategische afdekkingspercentage is daarom gelijk aan 0%

De beleggingen in vreemde valuta kunnen per categorie als volgt worden gespecificeerd:

| (* € 1.000) | 2018          | 2017          |
|-------------|---------------|---------------|
| GBP         | 4.829         | 5.293         |
| JPY         | 2.634         | 1.087         |
| USD         | 20.894        | 23.131        |
| Overig      | 30.500        | 24.189        |
|             | <b>58.857</b> | <b>53.700</b> |

#### Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen verandert als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

| (* € 1.000)                            | 2018 | 2017 |
|--|------|------|
| Duration vastrentende waarden          | 8,9  | 8,7  |
| Duration van de pensioenverplichtingen | 20,8 | 20,5 |

Op de balansdatum is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde "duration-mismatch". Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van de beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), de dekkingsgraad zal dan stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het risico voor het fonds is hiermee gelegen in een rentedaling wat onder de huidige marktomstandigheden als minimaal kan worden aangemerkt.

In 2017 heeft het bestuur besloten om strategisch het renterisico voor 25% af te dekken, met een bandbreedte van 5%. Uitgangspunt daarbij is dat de renteafdekking gebaseerd wordt op de marktwaarde van zowel de vastrentende waarden als van de pensioenverplichtingen (dus niet op basis van UFR). De renteafdekking wordt zoveel mogelijk gerealiseerd met staats- en bedrijfsobligaties, dus niet met rentederivaten.

Ultimo december 2018 was het renterisico voor 27,4% afgedekt, wat binnen de door het bestuur aangegeven bandbreedte ligt.

#### Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalings-onmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst en aan bijvoorbeeld herverzekeraars. Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

| (* € 1.000)         | 2018          | 2017          |
|---------------------|---------------|---------------|
| AAA                 | 17.373        | 32.284        |
| AA                  | 16.582        | 11.344        |
| A                   | 8.085         | 12.268        |
| BBB                 | 12.425        | 6.490         |
| Lager dan BBB       | 2.976         | 1.881         |
| Geen rating en cash | 3.594         | 2.534         |
|                     | <b>61.035</b> | <b>66.801</b> |

#### Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Inzake het liquiditeitsrisico kan het volgende worden gemeld:

- ✓ De eerste jaren zullen de inkomende premies het niveau van de uitkeringen overtreffen;
- ✓ Ultimo 2018 zijn er voldoende beleggingen, die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.



### Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's)

De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden en arbeidsongeschiktheid.

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van AG-prognosetafel 2017 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds nog geen voldoende voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen. Het fonds heeft het overlijdensrisico herverzekerd.

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit ("schadereserve"). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

### Toeslagrisico (actuariële risico's)

Het pensioenfonds heeft in de fondsdocumenten het volgende opgenomen over toeslagen:

*Pensioenreglement Stichting Roba Pensioenfonds t.b.v. Roba Holding B.V., Roba Metals B.V. en KBM Affilips B.V.*

1. Het bestuur besluit jaarlijks of een toeslag wordt verleend van maximaal de CPI-prijsindex, afgeleid. De toeslag kan worden verleend op:

- a. het ouderdomspensioen, partnerpensioen en wezenpensioen voor de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden;
- b. de pensioenaanspraken van de actieve deelnemers komen in aanmerking voor backserviceverhogingen.

2. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd. Voor de actieve deelnemers is een opslag in de premie opgenomen voor de financiering van de toeslagverlening na pensioeningang van 2% per jaar. De overige kosten van de toeslagverlening worden gefinancierd uit het beleggingsrendement. Indien het bestuur besluit in enig jaar af te wijken van de in lid 1 omschreven maximale toeslagverlening, of geen toeslag verleent, deelt het bestuur dit schriftelijk en gemotiveerd mee aan alle belanghebbenden.

*Pensioenreglement Stichting Roba Pensioenfonds t.b.v. KBM Master Alloys B.V.*

1. Het bestuur besluit jaarlijks of een toeslag wordt verleend van maximaal de CPI-prijsindex, afgeleid. De toeslag kan worden verleend op:

- a. de opgebouwde pensioenaanspraken van actieve deelnemers en de pensioenrechten van gewezen deelnemers en pensioengerechtigden;

2. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd. Voor de actieve deelnemers is een opslag in de premie opgenomen voor de financiering van de

toeslagverlening na pensioeningang van 2% per jaar. De overige kosten van de toeslagverlening worden gefinancierd uit het beleggingsrendement. Indien het bestuur besluit in enig jaar af te wijken van de in lid 1 omschreven maximale toeslagverlening, of geen toeslag verleent, deelt het bestuur dit schriftelijk en gemotiveerd mee aan alle belanghebbenden.

Ultimo 2018 bedraagt de nominale beleidsdekkingsgraad 125,9% (31 december 2017: 136,0%).

#### Concentratierisico

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Dit betreft per 31 december 2018 de volgende posten:

| (* € 1.000)                         | 2018   | 2017   |
|-------------------------------------|--------|--------|
| <i>Aandelen</i>                     |        |        |
| Vanguard                            | -      | 9.583  |
| BlackRock                           | -      | 14.742 |
| NT Europe Custom ESG                | 21.188 | -      |
| NT World Custom ESG                 | 20.257 | -      |
| NT EMK Custom ESG                   | 14.489 | -      |
| <i>Vastrentende waarden</i>         |        |        |
| ABN AMRO                            | -      | 5.958  |
| BlackRock                           | 10.880 | 9.663  |
| België                              | -      | 6.697  |
| Nederland                           | 5.868  | 22.493 |
| Duitsland                           | 3.969  | -      |
| Frankrijk                           | 6.149  | -      |
| Oostenrijk                          | 5.007  | -      |
| Rabobank                            | 3.235  | 6.003  |
| ASR                                 | 7.393  | -      |
| L&G                                 | 7.874  | -      |
| SLI Eur Corp Bond Su                | 7.200  | -      |
| <i>Vastgoed</i>                     |        |        |
| BlackRock                           | -      | 4.852  |
| NT Devel. Real Est Ind UCITS FGR Fd | 7.223  | -      |

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van

de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico. Overigens beperken concentratierisico's zich niet uitsluitend tot de beleggingen.

#### Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

#### Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

### **4.5.7 Verbonden partijen**

#### Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het fonds, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders.

#### Transacties met bestuurders

Het fonds heeft een overeenkomst voor uit te voeren bestuurstaken met één van de bestuursleden, waarvoor hij een vergoeding ontvangt. De overige bestuursleden ontvangen geen vergoeding van het fonds voor hun bestuurswerkzaamheden.

De bestuursleden die in dienst van één van de aangesloten ondernemingen zijn, nemen deel aan de pensioenregelingen van het fonds op basis van de voorwaarden in het betreffende pensioenreglement.

#### Overige transacties met verbonden partijen

Het fonds heeft een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met de werkgever ten aanzien van de uitvoering van het pensioenreglement. Hierin zijn de volgende zaken opgenomen.

#### *Verplichtingen van het fonds en de werkgevers*

Het fonds verplicht zich jegens de werkgevers tot uitvoering van de pensioenovereenkomst, zoals neergelegd in de pensioenreglementen van het fonds, tegen betaling van de hiervoor benodigde bijdragen door de werkgever. Het een en ander met inachtneming van het bepaalde hieromtrent in de statuten, de pensioenreglementen en de uitvoeringsovereenkomst. De werkgever en het fonds verbinden zich over en weer om elkaar de medewerking te verlenen die nodig is voor de vervulling van de aan het fonds bij de statuten, de pensioenreglementen en deze overeenkomst opgedragen taak. Het fonds

verstrekt aan de werknemer, die met de werkgever een pensioenovereenkomst heeft gesloten en die pensioenaanspraken verwerft, binnen drie maanden na de start van de verwerving van pensioenaanspraken een startbrief als bedoeld in artikel 21 van de Pensioenwet.

#### *Premievaststelling*

De werkgever is het fonds jaarlijks per 1 januari de feitelijke premie verschuldigd, die afgeleid is van de gedempte kostendekkende premie, conform paragraaf 7.5 van de vanaf 1 januari 2017 geldende ABtN. De feitelijke premie omvat tevens de kosten voor de voorwaardelijke toeslagverlening op de opgebouwde aanspraken van de actieve deelnemers in het betreffende jaar. De hoogte van de per 1 januari door het fonds opgegeven feitelijke premie betreft een schatting. Aan het einde van het boekjaar stelt het fonds de definitieve feitelijke premie vast.

#### *Premie-inning*

De door de werkgever verschuldigde feitelijke premie wordt uiterlijk binnen een maand na afloop van het kwartaal op nacalculatiebasis aan het fonds betaald. De werkgever voldoet de definitieve feitelijke premie bestaande uit de werkgeverspremie en de werknemerspremies, binnen zes maanden na einde van het boekjaar onder verrekening van de op voorschotbasis betaalde premie.

#### *Informatieverstrekking door de werkgever*

De werkgever is verplicht deelnemers bij het fonds aan te melden en bij uitdiensttreding af te melden en de volgende voor de uitvoering benodigde gegevens, en mutaties in deze gegevens, aan het fonds te leveren:

- ✓ de naam van de deelnemers;
- ✓ het adres van de deelnemers;
- ✓ de geboortedatum van de deelnemers;
- ✓ het Burgerservicenummer van de deelnemers;
- ✓ het personeelsnummer;
- ✓ de salarisgegevens van de deelnemers;
- ✓ het moment van ingang van de pensioenovereenkomst;
- ✓ en alle overige relevante gegevens om een pensioenaanspraak te kunnen vaststellen.

#### *Procedures bij het niet nakomen van premiebetalingsverplichting*

Het fonds informeert elk kwartaal schriftelijk deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden indien sprake is van een premieachterstand ter grootte van 5% van de totale door het fonds te ontvangen jaarpremie en tevens niet voldaan wordt aan de bij of krachtens de Pensioenwet geldende eisen inzake het minimaal vereist eigen vermogen. Gedurende deze situatie informeert het fonds tevens elk kwartaal de ondernemingsraad van de Werkgever.

#### *Procedure bij vermogenstekorten*

Per 1 januari 2015 zijn de regels voor vermogenstekorten door de inwerking van het nFTK gewijzigd. Vanaf 1 januari 2015 wordt de toets of een fonds een tekort heeft, gebaseerd op

de beleidsdekkingsgraad (de gemiddelde dekkingsgraad van de laatste 12 maanden). Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan de wettelijk vereiste dekkingsgraad van het fonds, dan is er sprake van een tekort. Het pensioenfonds moet dan bij DNB een herstelplan indienen waarin het aantoont dat het binnen een termijn van maximaal 10 jaar kan herstellen tot tenminste de wettelijk vereiste dekkingsgraad.

**4.5.8 Toelichting op de staat van baten en lasten**Premiebijdragen van werkgever en werknemers (7)

| (* € 1.000)                         | 2018         | 2017         |
|-------------------------------------|--------------|--------------|
| Premies                             | 2.809        | 2.623        |
| Koopsommen voor VPL-pensioenrechten | 92           | 146          |
|                                     | <b>2.901</b> | <b>2.769</b> |

**Kostendeekkende premie**

| (* € 1.000)                           | 2018  | 2017  |
|---------------------------------------|-------|-------|
| Zuiver kostendeekkende premie         | 5.424 | 5.414 |
| Gedempte kostendeekkende premie       | 2.809 | 2.623 |
| Ontvangen (feitelijke) pensioenpremie | 2.809 | 2.623 |

De samenstelling van de kostendeekkende premie is als volgt:

- ✓ de actuariael benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking tijdens het boekjaar i.v.m. aangroei van pensioenverplichtingen;
- ✓ de opslag voor het bij de aangroei van pensioenverplichtingen behorende vereist eigen vermogen;
- ✓ een opslag voor de bij de aangroei van de pensioenverplichtingen behorende uitvoeringskosten;
- ✓ de actuariael benodigde premie met betrekking tot de voorwaardelijke onderdelen van de pensioenregeling.

De feitelijke premie is vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomsten tussen het fonds en de aangesloten ondernemingen en de ABtN. De feitelijke premie is gelijk aan de gedempte kostendeekkende premie, eventueel verminderd met een korting of vermeerderd met een opslag.

Samenstelling zuiver en gedempte kostendeekkende premie:

| (* € 1.000)  | Zuiver       | Gedempt      |
|--|--------------|--------------|
| 1. Actuarieel benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking tijdens het boekjaar                |              |              |
| A. Comingservice   | 2.596        | 1.236        |
| B. Backservice (1-1-2019)  | 813          | 393          |
| C: Toeslagenkoopsom (1-1-2019)   | 434          | 180          |
| D: Koopsom risicodekkingen (overlijden en arbeidsongeschiktheid)   | 240          | 172          |
| <b>Subtotaal (A+B+C+D)</b>   | <b>4.083</b> | <b>1.981</b> |
| 2. Opslag voor het bij de aangroei van pensioenverplichtingen behorende vereist eigen vermogen (26,0%)   | 996          | 483          |
| 3. Opslag voor de bij de aangroei van de pensioenverplichtingen behorende uitvoeringskosten (7,5%)       | 345          | 345          |
| 4. Actuarieel benodigde koopsom voor voorwaardelijke onderdelen (afhankelijk van wijze van financiering) | -            | -            |
| <b>5. Kostendeekkende premie = 1 + 2 + 3 + 4</b>   | <b>5.424</b> | <b>2.809</b> |

Koopsommen voor VPL-pensioenrechten

Dit betreft de door de werkgever verschuldigde koopsom voor de inkoop bij het pensioenfonds van direct ingaande pensioenrechten ter zake de door de werkgever tot het moment van inkoop uitgevoerde en gefinancierde voorwaardelijke VPL-aanspraken.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds (8)

| (* € 1.000)                            | 2018          | 2017         |
|--|---------------|--------------|
| <b>Directe beleggingsopbrengsten</b>   |               |              |
| Dividenden                             | 1.708         | 2.091        |
| Intrest                                | 1.464         | 2.153        |
| <b>Indirecte beleggingsopbrengsten</b> |               |              |
| Herwaarderingsresultaten               | -6.866        | 4.335        |
| <b>Vermogensbeheerkosten</b>           |               |              |
| Kosten toegerekend aan beleggingen     | -329          | -222         |
|  | <b>-4.023</b> | <b>8.357</b> |

De kosten van het vermogensbeheer van Van Lanschot en van Kempen ad € 229 zijn verwerkt in de beleggingsopbrengsten. Ook de transitie- en beleggingskosten ad € 227 zijn verwerkt in de beleggingsopbrengsten.

Overige baten (9)

| (* € 1.000)                              | 2018       | 2017      |
|--|------------|-----------|
| Uitkering uit hoofde van herverzekering: |            |           |
| Overlijdensuitkering                     | 91         | -         |
| Winstdeling herverzekeraar               | 46         | 28        |
|  | <b>137</b> | <b>28</b> |

Pensioenuitkeringen (10)

| (* € 1.000)         | 2018         | 2017         |
|---------------------|--------------|--------------|
| Ouderdomspensioen   | 1.671        | 1.617        |
| Partnerpensioen     | 396          | 340          |
| Anw-hiaat uitkering | 34           | 34           |
| Wezenpensioen       | 8            | 12           |
| Afkoop pensioen     | 4            | 4            |
|                     | <b>2.113</b> | <b>2.007</b> |

Pensioenuitvoeringskosten (11)

| (* € 1.000)                   | 2018       | 2017       |
|-------------------------------|------------|------------|
| Accountantskosten             | 34         | 33         |
| Certificeringskosten actuaris | 25         | 18         |
| Jaarlijkse actuariële kosten  | 73         | 36         |
| Advieskosten incidenteel      | -          | 75         |
| Beleggingsadvieskosten        | -          | 43         |
| Advieskosten                  | 26         | 10         |
| Administratiekosten           | 126        | 113        |
| DNB/AFM                       | 10         | 9          |
| Visitatiekosten               | 12         | 12         |
| Bestuurs- en opleidingskosten | 22         | 77         |
| Overige kosten                | 37         | 19         |
|                               | <b>365</b> | <b>445</b> |

Honoraria accountant (KPMG Accountants N.V.)

| (* € 1.000)                   | 2018      | 2017      |
|-------------------------------|-----------|-----------|
| Controle van de jaarrekening  | 34        | 33        |
| Andere niet controle diensten | -         | -         |
|                               | <b>34</b> | <b>33</b> |

Aantal personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst.



Bezoldiging bestuurders

Eén bestuurder ontving een vergoeding die afhankelijk is de voor zijn bestuurstaak benodigde tijd. De overige bestuurders ontvangen geen bezoldiging.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (12)

| (* € 1.000)                                | 2018         | 2017       |
|--|--------------|------------|
| <b>Toename</b>                             |              |            |
| Pensioenopbouw en backservice              | 3.668        | 3.759      |
| Toeslagverlening                           | 1.227        | 712        |
| Rentetoevoeging                            | -295         | -242       |
| Inkomende waardeoverdrachten               | 228          | 29         |
| Risicopremie langlevens                    | 876          | 857        |
| Door overlijden ingegaan partnerpensioen   | 2.519        | 115        |
| <b>Afname</b>                              |              |            |
| Uitgaande waardeoverdrachten               | -            | -          |
| Onttrekking voor pensioenuitkeringen       | -2.112       | -2.005     |
| Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten | -84          | -80        |
| Door overlijden vrijgevallen               | -3.093       | -597       |
| Risicopremie kortlevens                    | -450         | -392       |
| <b>Wijzigingen</b>                         |              |            |
| Wijziging marktrente                       | 5.375        | -1.621     |
| Toekenning nieuwe arbeidsongeschikten      | 110          | 52         |
| Correcties en mutaties                     | -375         | 121        |
| Mutatie TV zieke deelnemers                | 21           | 37         |
| Wijziging grondslagen                      | -1.289       | 0          |
| <b>Mutatie VPV</b>                         | <b>6.326</b> | <b>745</b> |

Pensioenopbouw en backservice

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw en de backservice. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

#### Toeslagverlening

Het bestuur besluit jaarlijks of een toeslag verleend wordt. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd. Voor de actieve deelnemers is een opslag in de premie opgenomen voor de financiering van de toeslagverlening na pensioeningang van 2% per jaar. De overige kosten van de toeslagverlening worden gefinancierd uit het beleggingsrendement.

#### Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De benodigde rentetoevoeging aan de voorziening over 2018 is gebaseerd op de eerstejaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2017 van -/- 0,260% (2017: -/- 0,217%).

#### Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen van de verslagperiode.

#### Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de kosten van de verslagperiode.

#### Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur.

#### Wijziging overige actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële geschiktheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor de gehele bevolking als voor de populatie van het fonds.

De vaststelling van de toereikend van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Premies herverzekering (13)

| (* € 1.000)                             | 2018       | 2017      |
|---|------------|-----------|
| Premie herverzekering overlijdensrisico | 111        | 64        |
|   | <b>111</b> | <b>64</b> |

De volledig in herverzekering gegeven risico's zijn de verzekering van het risicokapitaal in verband met uitkering van het (tijdelijk) partnerpensioen en wezenpensioen na overlijden. De aan de herverzekeraar verschuldigde premie komt ten laste van het fonds. Met de herverzekeraar is een (technische) winstdelingsregeling overeengekomen. Dit betreft een winstdeling op jaarbasis.

Saldo overdracht van rechten (14)

| (* € 1.000)                  | 2018        | 2017       |
|------------------------------|-------------|------------|
| Inkomende waardeoverdrachten | -245        | -29        |
| Uitgaande waardeoverdrachten | -           | -          |
|                              | <b>-245</b> | <b>-29</b> |

Overige lasten (15)

| (* € 1.000)   | 2018     | 2017      |
|---|----------|-----------|
| Afboeking R/C saldi werkgever beginbalans               | -        | -         |
| Afboeken te vorderen dividendbelasting voorgaande jaren | -        | 60        |
| Diversen  | 3        | -         |
|   | <b>3</b> | <b>60</b> |

**4.5.9 Belastingen**

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

**4.5.10 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten**

In de statuten is geen bepaling opgenomen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten. Het bestuur heeft besloten om het saldo van baten en lasten in eerste instantie te bestemmen voor de vorming van een risicoreserve ter grootte van het vereist eigen vermogen. Het restant van het saldo van baten en lasten wordt ten gunste dan wel ten laste van de algemene reserve gebracht.

#### **4.5.11 Gebeurtenissen na balansdatum**

Gebeurtenissen die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum worden niet in de jaarrekening verwerkt. Als dergelijke gebeurtenissen van belang zijn voor de oordeelsvorming van de gebruikers van de jaarrekening, worden de aard en de geschatte financiële gevolgen ervan toegelicht in de jaarrekening.

In januari 2019 zijn de wijzigingen uit hoofde van de IORP II in werking getreden. Het fonds heeft hiervoor in 2018 reeds maatregelen getroffen teneinde aan de gewijzigde regelgeving hieromtrent te voldoen. De belangrijkste maatregel die het fonds heeft getroffen betreft de inrichting van de drie sleutelfuncties: de risicobeheerfunctie, de actuariële functie en de interne auditfunctie. Voor nadere informatie verwijzen we naar hoofdstuk 3.2

Er is geen sprake van verdere gebeurtenissen na balansdatum die informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum en in de jaarrekening dienen te worden verwerkt.

IJsselstein, 26 juni 2019

Stichting Roba Pensioenfonds

G.A.W.M. de Roij, voorzitter

P.S. Cohn, vicevoorzitter

R.T. van Unen

P.C. van Wiggen

Mevr. H. Spek

## 5 OVERIGE GEGEVENS

### 5.1 Statutaire bestemming van het saldo van baten en lasten

De statuten bevatten geen regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten.

### 5.2 Actuariële verklaring

#### **Opdracht**

Door Stichting Roba Pensioenfonds te IJsselstein is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018

#### **Onafhankelijkheid**

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Roba Pensioenfonds, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

#### **Gegevens**

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

#### **Afstemming accountant**

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 1.500.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 75.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

#### **Werkzaamheden**

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen

126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik ondermeer onderzocht of:

- ✓ de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- ✓ de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- ✓ het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-personregel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegeven verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

### **Oordeel**

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum ten minste gelijk aan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Roba Pensioenfonds is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegeven verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening goed, omdat het aanwezig eigen vermogen hoger is dan het vereist eigen vermogen. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen toereikend zijn.

Amsterdam, 26 juni 2019  
drs. Pieter Heesterbeek AAG



verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V.

### **5.3 Accountants verklaring**



# Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Bestuur van Stichting Roba Pensioenfonds

## **Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018**

### **Ons oordeel**

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Roba Pensioenfonds per 31 december 2018 en van het saldo van baten en lasten en kasstromen over 2018, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

### **Wat we gecontroleerd hebben**

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Roba Pensioenfonds ('de Stichting') te IJsselstein gecontroleerd.

De jaarrekening omvat:

- 1 de balans per 31 december 2018;
- 2 de staat van baten en lasten over 2018;
- 3 het kasstroomoverzicht over 2018; en
- 4 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

### **De basis voor ons oordeel**

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).



Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

## Controleaanpak

### Samenvatting

#### MATERIALITEIT

- Materialiteit van EUR 1,5 miljoen
- circa 1% van het pensioenvermogen

#### KERNPUNTEN

- Waardering van beleggingen
- Waardering van technische voorzieningen

#### GOEDKEUREND OORDEEL

### Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 1,5 miljoen (2017: EUR 1,2 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen per 31 december 2018 (circa 1%). Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de beleidsdekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 75 duizend rapporteren aan het bestuur alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

### Reikwijdte van de controle

#### *Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners*

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan Kempen Capital Management N.V. De pensioenadministratie is uitbesteed aan Appel Pensioenuitvoering B.V. De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en



beleggingsopbrengsten die is verstrekt door Kempen Capital Management N.V. en informatie over de technische voorzieningen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door Appel Pensioenuitvoering B.V.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van Kempen Capital Management N.V. en Appel Pensioenuitvoering B.V., zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (ISAE 3402 type II-)rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen en het bespreken van de beheersomgeving bij de dienstverlener met vertegenwoordigers van de dienstverlener. Op basis daarvan evalueren wij de in de ISAE 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2018 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan Kempen Capital Management N.V. en Appel Pensioenuitvoering B.V.

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses uitgevoerd waarbij wij de uitkomsten van directe beleggingsopbrengsten, premiebijdragen en uitkeringen hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen beleggingen, beleggingsstromen, mutaties in de pensioenadministratie, premiebijdragen en uitkeringen aan de hand van brondocumentatie bij de dienstverlener onderzocht.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemersgegevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de technische voorzieningen, premiebijdragen en uitkeringen verkregen.

### **De kernpunten van onze controle**

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.



## Waardering van de beleggingen

### Omschrijving

De beleggingen vormen een significante post op de balans van de Stichting. De beleggingen bedragen circa 98% van het balanstotaal. De beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Uit noot 1 bij de toelichting op de jaarrekening blijkt dat de waardering van de beleggingen van de Stichting hoofdzakelijk gebaseerd is op marktnoteringen. De waardering van de beleggingen is in belangrijke mate bepalend voor de financiële resultaten van het fonds.

Wij schatten het risico op een materiële fout in de waardering van de beleggingen lager in, mede omdat de schattingsonzekerheid niet aanwezig is op de datum van deze controleverklaring.

Vanwege de omvang van de beleggingen in relatie tot de jaarrekening als geheel, beschouwen wij het bestaan en de waardering van de beleggingen als een kernpunt van onze controle.

### Onze aanpak

Wij hebben de waardering van de beleggingen onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Onze waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderingen vergeleken met zelfstandig in de markt waarneembare prijzen.

Voorts hebben we de toereikendheid van de toelichting onder noot 1 van de toelichting geëvalueerd.

### Onze observatie

Uit onze werkzaamheden is gebleken dat de beleggingen bestaan en dat de door de beheerder uitgevoerde waardering van de beleggingen heeft geresulteerd in een aanvaardbare waardering van de beleggingen in de jaarrekening. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de beleggingen is toereikend.

## Waardering van de technische voorzieningen

### Omschrijving

De technische voorzieningen vormen een significante post op de balans van de Stichting en worden gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De waardering van de technische voorzieningen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen en kostenniveaus worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt tegen de markttrente (rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank).

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariële deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de technische voorzieningen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van de technische voorzieningen een kernpunt in onze controle.

Het bestuur heeft in de 'Grondslagen voor de waardering en resultaatbepaling' de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de technische voorzieningen opgenomen. Uit deze toelichting blijkt dat schattingswijzigingen hebben plaatsgevonden. In de paragraaf 'Risicobeheer en derivaten' is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

### Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerende actuaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerende actuaris over de te volgen aanpak, de aandachtspunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerende actuaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerende actuaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het resultaat in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij gebruikgemaakt van een eigen actuaris.

---

### Onze observatie

Wij vinden de waardering van de technische voorzieningen evenwichtig bepaald en de toelichting toereikend.

---

## Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- Kengetallen en kerncijfers;
- Bestuursverslag;
- Overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie zoals vereist door Titel 9 Boek 2 BW.

## Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

### Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

## Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Utrecht, 26 juni 2019

KPMG Accountants N.V.

S. van Oostenbrugge RA

